

MUSTAFA NUSHÎ VE MANZUM KIRK HADİS TERCÜMESİ

Mustafa Nushi And His Verse Forty Hadith Translation

İFD İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2 (1): 76-104, 2021

Kübra YILMAZ*

* Dr. Öğr. Üyesi; Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı, Burdur/Türkiye

Anahtar Kelimeler

Türk İslam Edebiyatı, Kırk Hadis, Derleme, Manzum Tercüme, Nushî

Key Words

Turkish Islamic Literature, Forty hadith, Compilation, Verse translation, Nushî

Corresponding Author

K. YILMAZ
kyilmaz@mehmetakif.edu.tr

ORCID

0000-0002-9540-4352

Özet

Kırk adet hadisi derleme, ezberleme ve/veya muhafaza etmenin fazileti üzerine Hz. Muhammed'den gelen rivâyetlerden hareketle, şura ve ulema "kırk hadis" adı verilen türde pek çok eser kaleme almıştır. Kırk hadis literatürüne ait bu eserlerin yazımına Hz. Muhammed hakkında teşekkür etmiş diğer bazı edebî türlere nispeten daha fazla teveccüh gösterilmiştir. Tespit edilebilenlerin ötesinde kütüphanelerde gün yüzüne çıkmayı bekleyen kırk hadis metinlerinin bulunduğu da düşünülmektedir.

Terceme-i hadîs-i erba'în adlı bir kırk hadisi ele alan bu makalede öncelikle, Türk İslâm edebiyatında hadis tercümeleri geleneğine kısaca değinilmiştir. Ardından, çalışmaya konu olan manzum kırk hadis tercümesinin müellifi Mustafa Nushî hakkında bilgi verilmiş ve eserin tahlili yapılmış; şeklî ve muhtevî hususiyetleri üzerinde durulmuştur. Manzum-mensur memzuc bir dîbâceden ve kahir ekseriyetini ibadet konularının şekillendirdiği hadislerden oluşan eser, 5 ana başlık içermektedir. Kıtalar halinde nazmedilen hadis rivâyetlerinin tercümelerine ve kaynak bilgilerine neşir içindeki dipnotlarda işaret edilmiştir. Ayrıca, Mustafa Nushî'nin hem manzum tercüme bölümündeki hem de dîbâcedeki üslûbuna dair tespitlerin bir kısmı paylaşılmıştır. Mustafa Nushî nazmen tercüme ettiği rivâyetleri alıp aktardığı kaynakları belirtmemiş fakat mukaddime bölümünde kırk hadis derlemenin faziletine dair rivâyetleri sıralarken bazı râvî isimlerine yer

vermiştir. Ayrıca Nushî, İmâm Şâfiî'den, Yavuz Sultan Selim'e varıncaya kadar ulemeden, şuaradan ve ümeradan iktibas ettiği manzumelerle tezyin ettiği dîbâcesinde kaynak bilgisi sunmamıştır. Bunlardan kaynağı tespit edilebilenler inceleme bölümünde ifade edilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise eserin metin neşri yapılmıştır.

Abstract:

The poets and the scholars wrote many works as the genre named "forty hadith" which are based on Hz. Muhammed's narrations about the virtue of compiling, memorizing and/or preserving forty hadiths. There had been shown relatively more favour to the writing of these works than to some other poetic genres which had been formed about Hz. Muhammed. It is also thought that beyond those which are detected there are many other forty hadith texts which are waiting in the libraries to be unearthed.

In this article which deals with forty hadith called *Terceme-i hadîs-i erba'în* firstly the tradition of hadith translations in Turkish Islamic literature is briefly mentioned. Then, there is given some information about the translator of in verse *forty hadith* Mustafa Nushî and then his work is analyzed by emphasizing its formal and content features. The work consisting of a mixed in verse and prose preface and hadiths whose vast majority is about worship, includes 5 (main) titles. It is indicated in the footnotes to the translations and the source informations of the hadith narrations arranged as strophes/verses/stanzas. In addition, some of the findings about Mustafa Nushi's style were shared both in the verse translation chapter and in the preface's style. Mustafa Nushi did not indicate the sources of the transmitted narrations but in the preface while he was writing about on the compilation of forty hadith he wrote some hadith narrators's name. In addition, Nushi did not write the source informations of the poems, which he quoted from the diwans of scholars, poets or sultans, like as Imam Shafii and Yavuz Sultan Selim. As it was possible the source informations are mentioned in the article's chapter. In the last chapter of this work, the transcribed text of Nushi's forty hadith has been published.

GİRİŞ

İslâmî Türk edebiyatının başlıca kaynakları Kur'ân-ı kerîm ve hadîs-i şerîflerdir. Bu iki temel mehz diğer çeşitli ilmî sahaları beslemelerinin yanı sıra çok sayıda edebî türün ortaya çıkmasına ve muhtevâlarının teşekkülüne de katkıda bulunmuştur. Bu bağlamda, kaleme alınmalarına; 40 adet hadis ezberlemenin tavsiye edildiği birkaç rivâyetin²² kaynaklık ettiği hadis

²² “Men hafiza ‘alâ ümmetî erba‘îne hadîşen min emri dînihâ küntü lehü yevme'l-kıyâmeti şâfi‘an ve şehîden”: “Kim ümmetim için din işleri hususunda kırk hadis ezberlerse, Allah onu fakihlerle diriltir ve kıyâmet günü ona şefaâtçi ve şahit olurum.” Ebû Bekir Ahmed b. El-Hüseyn b. Ali Beyhakî, *Şu‘abü'l-*

derlemeleri, tercüme ve şerhleri de bu edebî türler arasında yer almaktadır. İslâmî bir telif türü olarak kırk hadis, Hz. Muhammed'in söylediğine inanılan 40 adet hadisin manzum, mensur veya manzum-mensur karışık tercüme ve/veya şerh edilerek derlenmesinden ibarettir.

İslâmî edebiyatlarda muhtevâsını Kur'an ve sünnetten alan geniş bir şerh ve tercüme literatürünün olduğu bilinmektedir. Başlıcaları âyet, sûre ve hadis tercümeleridir. Bunların arasında hadis tercümelerinin Arapça ve Farsça çok sayıda örneği mevcuttur. Osmanlı toplumunda da her seviyedeki insana hitaben Türkçe çeşitli kırk hadis metinleri derlemelerine çokça iltifat edilmiştir. Diğer yandan şairler için hem Arapça ibarelerin tercümesini yapmak hem de onları nazma çekerek Türkçedeki maharetlerini sunmak adına kırk hadis türünde eserler fırsat olarak görülmüştür.²³

İslâmî edebiyatın hem dinî hem edebî hem de toplumsal anlamda en velut malzemesini temin eden hadis-i şerifler üzerine bir kısım ulema, halka hadis öğretmek gayesiyle elzem gördükleri konuları muhtevî rivâyetlerin kırk veya civarını bir araya getirmişlerdir. Bu derlemeler fıkıh, itikat, zühd, ahlâk, zikir veya Kur'an sûreleri ile ibadetlerin fazileti üzerine olmuştur. Bazıları sadece kutsî hadisleri ele almıştır. Bazı derlemeler ise şeklî olarak değişkenlik göstermiştir.²⁴

Kırk hadisler muhtevaları itibariyle "sadece hadis metinlerinden oluşanlar", "hadislerin, tercümeleriyle birlikte verildiği", "şerhli veya açıklamalı olan" ve "âyet, hadis, mevize ve hikâyelerle daha geniş biçimde ele alınanlar" olmak üzere dörde ayrılabilir.²⁵

İbadetlerin hususiyetleri ve faziletleri hakkındaki kırk adet hadisin Mustafa Nushî Efendi tarafından nazmen tercüme edildiği *Terceme-i hadîs-i erba'in*'i diğer hadis tercümelerinden ayırt edecek husus, üslûbudur. Bu husus ise, tercüme yapılırken ana metindeki kelimelerin değiştirilmesi, konunun özetlenmesi veya genişletilmesi, bazı hususların ayıklanması, eklenmesi yahut yerelleştirmesi gibi bazı tercüme usûllerinin tatbik edilip edilmediği incelenerek tespit edilebilir.²⁶ Öte yandan bugünün tercüme anlayışının geçmiştekinden farklı olduğu göz önünde bulundurularak, umumî tercüme üslûplarıyla bir bakış da eldeki metinleri anlama ve inceleme

imân, (Riyad: Mektebetü'r-rüşd, 2003/1423) (nşr. Abdü'l-Alî Abdülhamid Hâmid) 3/240 (No. 1597); "Men hamele min ümmetî erba'ine hadîşen be' aşehullâhu te'âlâ yevme'l-kıyâmeti fakıhan 'âlimen": "Ümmetimden kim kırk hadis ezberlese Allah Teâlâ kıyâmet gününde onu fakih ve âlim olarak diriltir." Suyûtî, *Câmi'u'l-ehâdis*, 20/279 (No. 22103), Hindî, *Kenzü'l-ummâl fi süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, 10/158 (No. 28818): "Men hafıza 'alâ ümmetî erbâ'ine hadîşen min sünneti edhâltuhü yevme'l-kıyâmeti fişefâ'ati": "Kim ümmetim için sünnetimden kırk hadis ezberlese kıyâmet günü ona şefa'at ederim." Zeynüddin Muhammed Abdür-rauf b. Tacî'l-ârifin b. Ali Münâvî, *Feyzü'l-kadîr şerhi'l-Câmi'i's-sağîr*, 6 cilt (Mısır: el-Mektebetü't-Ticâriyyeti'l-Kübrâ, 1356), 6/118 (No. 12336).

²³ Nurgül Sucu, "Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 19/Bahar (2006), 139.

²⁴ Yaşar Kandemir, "Kırk hadis", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/468.

²⁵ Fahreddin Yıldız, "İslâmî İlimler, Divan Edebiyatı ve Tasavvuf Geleneğindeki Yeriyle Tarihten Günümüze Popüler Hadis Kitapları: Kırk Hadisler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 11/21 (2013), s. 412.

²⁶ Teferruatlı bilgi için bk. Kenan Özçelik, "Âşık Çelebi'nin Ravzatü's-Şühedâ Tercümesinde Metodik Uygulamalar", *Turkish Studies: Türkoloji Araştırmaları: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11/ 17, Fall 2016, 265-280.

noktasında yarar sağlayacaktır. Buna göre Eski Türk edebiyatındaki bazı tercüme usûllerini şu başlıklar altında incelemek mümkündür: 1. Aslını bozmamak için kelime kelime yapılan tercüme, 2. Kelime kelime olmamakla birlikte aslına uygun yapılan tercüme, 3. Eserin konusu aktararak yapılan tercüme, 4. Genişletilerek yapılan tercüme.²⁷

Metin neşri yapılan tercüme ve şerh türü eserlerin aynı zamanda bu bakış açısına uygun olarak yorumlanması gerekmektedir. Bu makalede de Mustafa Nushî tarafından derlenen ve nazmen tercüme edilen kırk hadis üzerinde durulacaktır. Öncelikle Nushî Efendi hakkında elde edilen bilgiler ortaya konulacak, ardından kırk hadis tercümesinin şekli ve muhtevî hususiyetleri ile birtakım tercüme özellikleri ele alınacaktır. Çalışmada son olarak eserin metni neşredilecektir.

TERCEME-İ HADİS-İ ERBAİN VE MUSTAFA NUSHÎ EFENDİ

Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi Eki 196 numaralı mecmuanın 7. risalesi olan ve 59b-66a numaralı varaklar arasında yer alan *Terceme-i hadîs-i erbaîn*'in bilinen bu tek nüshası nesih hatla yazılmıştır. Kırmızı cetvelli sayfalar, çift sütunlu 17'şer satırdan müteşekkildir. Nüshadaki hadisler, *rubâî*, *nazm*, *kıta*, *nesr*, *beyt* ve *dîger* gibi tüm başlıklar kırmızı mürekkeple; hadisleri konularına ayıran ana başlıklar siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfalar reddâdelidir.

Eserin adı metnin herhangi bir yerinde geçmemektedir. Yalnızca ketebe kaydında "Temme'l-hadîsü'l-erbaîn" ifadesi bulunmaktadır. Müellifin adı ise biri dîbâcede diğeri eserin hitamında olmak üzere iki defa zikredilmektedir. Dîbâcede;

"...pes bu faķir-i keşirü't-taķşir er-râcî-yi hevâdî-yi Vâcibü'l-vücûd Muştafa bin eş-Şeyh Maħmûd eş-şehîr beyne'l-iħvâni zevi'l-irfân bi-Nuşhî"

ibaresiyle kendisini tanıtan müellif, Şeyh Mahmud isimli bir zâtın oğlu Mustafa Efendi'dir. Kendisinin irfan sahibi dostlar arasında "Nushî" ismiyle/mahlasıyla bilindiğini belirtmektedir.

Eserin sonunda yer alan ve kısalarak devam eden satırlardan oluşan ters üçgen biçimindeki ketebe kaydı, İslâmî yazmalar geleneğinde –genellikle- olduğu gibi Arapçadır:

"Temme'l-hadîşü'l-erbaînü câmi'uhû ve nâzımuhû Muştafa bin eş-Şeyh Maħmûd el-Ārif bi-Nuşhî Efendi raħimehullâhu Āleyhi raħmeten vâsî'aten"

kaydında hadis-i erbaîni derleyen ve nazmeden, dîbâcedeki bilgide geldiği şekliyle Şeyh Mahmud'un oğlu Mustafa, nâm-ı diğeri Nushî Efendi'dir. Ferağ/ketebe kaydı olarak bilinen bu son ifadeler genellikle müellif/müstensih ve eserin telîf/istinsah tarihine yönelik bilgiler vermektedir. Ancak hâl-i hazırda bu bilgilerden mahrumuz.

Biyografik ve bibliyografik kaynaklardaki incelemeler neticesinde Şeyh Mahmud oğlu Mustafa Nushî isimli ve/veya mahlaslı bir müellif tespit edilememiştir. Bununla birlikte Mustafa b. Mahmud'un oldukça yaygın bir künye olduğu görülmüş, bu isimde birkaç kişi dikkati çekmiştir. Bunlardan biri meşhur Osmanlı âlimi İsmâil b. Mustafa b. Mahmud el-Gelenbevî (ö. 1791)'dir. Kaynaklar babası Mustafa Efendi ile dedesi Mahmud Efendi'nin müftülük ve müderrislik yapmış âlimler olduğundan söz etmektedir.²⁸ Nushî'nin kırk hadis tercümesinin,

²⁷ Sucu, "Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği", 130.

²⁸ Şerafettin Gölcük-Metin Yurdagür, "Gelenbevî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1996), 13/552-555.

tahsili ve müktesebati itibarıyla bu vasıfları haiz bir şahsiyet tarafından yazıldığı kanaati galip gelse de konuyla alakalı kesin bilgiye ulaşılamamıştır.

Nushî el-Nâsîhî de bu isimle karşımıza çıkan bir diğer şahsiyettir. 1633'te yazılan *Mebhas-ı îmân* adlı bir eser kendisine atfedilmektedir.²⁹ Onun kırk hadis tercümesi yazdığına dair bir bilgi doğrulanamamıştır. Diğer yandan, müstakil bazı çalışmalarda, Nushî mahlaslı/isimli şahsiyetlerden bahsedildiği görülmüştür. Bunların ilki Arap dilcisi Nushî Efendi (ö. 1572)'dir.³⁰ Bu Nushî'nin bilindiği kadarıyla kırk hadis tercümesi bulunmamaktadır.

Bir diğer Nushî, Filibe müftüsüdür. Nushî Efendi "Nazîr İbrahim Divânı" üzerine hazırlanan bir tez çalışmasına göre Nazîr İbrahim (1694-1774/ 1105-1188)'in dostu olan ve kendisine nazîre yazdığı bir zâttır.³¹ Başka bir kaynakta, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar 2497 numaralı eserin 49. varlığının altında Filibe'de vuku bulan bir depremi tasvir ettiği "Pazarcık'ta şehir-i Filibe'de" adlı altı beyitlik bir manzumenin şairi olan Nushî Efendi'den sözü edilmektedir.³² Bu manzumeye göre 15 Ramazan 1163 (1749) pazartesi günü gerçekleşen büyük deprem için lafzen tarih düşürülmüştür. Nushî de bu şedit depremi ve ağır tahribatını anlatan bir manzume yazmıştır.³³ Tarihe bir not düşürmesi bakımından önemli olduğu düşünülen bu

²⁹ Mehmet Gel, "İslâhat Çağında Osmanlı Halkının Dinî Hayatını 'İslâh'a Yönelik Saçaklızâde'nin İlginç Bir Önerisi: "İlim ve 'Amele Da'vet ve İcbâr'", *Bellekten*, 82/293, Ankara Nisan-2018'den naklen Derin Terzioğlu, "Where 'İlm-i Hâl Meets Catechism: Islamic Manuals of Religious Instruction in the Ottoman Empire in the Age of Confessionalization", *Past and Present* 220 (2013).

³⁰ Bk. Fatih Yazıcı, *Nushî Efendi'nin "Mürşidü'l-gmâ fi şerhi'l-emsileti ve'l-binâ" Adlı Eserinin Tahkiki*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010).

³¹ **Nazîre li-Nushî Efendi Müftî-i Filibe**

Gâhice arz-ı cemâl eyler o meh-rû gösterür
Murâdı mihr ü vefâyı ol melek-cû gösterür
Kakûlin seyr itdirür gâhi harf-çinin açar
Tarf-ı destârında gâhi zülf-i hoş-bû gösterür
Geh tebessümle nigâh u geh cebînin çin idüp
Geh yeni tîr ü kemân resmini ebrû gösterür
Hande itdükce o gül-rû dişlerin ızhâr ile
Gevherin kadrin bilen uşşâka lü'lü' gösterür
Nush-i pâkîze-gûya peyrev olmuşdur Nazîr
Nazmını anun için şîrin ü dil-cû gösterür
Necdet Şengün, *Nazîr İbrahim ve Divânı*, (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006), 546-547.

³² Kenan Erdoğan, "Der-kenâr Yazıları", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 14 (2000), 161-167. Yapılan araştırma neticesinde bu makalede bahsi geçen Süleymaniye Kütüphanesi, Yazmalar Kataloğu 2497 numarada kayıtlı eserin, *Niyâzî-i Mısrî Divânı*'nın bir nüshası olduğu tespit edilmiştir. Ancak Nushî'nin deprem için yazdığı manzumenin, eserin 49. Varlığında değil, 48 numaralı varlığının "b" yüzünde ve *Divân* metninin hemen bitiminde yer aldığı görülmüştür.

³³ Bin yüz altmış üçde Pazarcık'da şehir-i Filibe'de

Emr-i Kakhâr ile oldu bir muazzam zelzele
Mâh-ı savmın onbeşinci günü yevm-i isneyn
Düşdi hengâmda âleme bir gulgule
Ba'dehu vakt-i asrda bir dahi oldu şedîd
Münhedim oldu minâre câmi ü mescid bile
Bu iki şehrin harâb oldu der ü dîvârı hep
Çıkdı eflâke figân u zâr u âh velvele
Zehresi çâk oldu nisvân (u) ricâlün ser-te-ser
Zâr-ı giryân çıkdılar sahrâya virüp el ele

manzumenin kırk hadis tercümesi incelenen Nushî'nin üslûbu konusunda da yol gösterebileceği kanaatindeyiz.

Diğer yandan, *Devlet Arşivleri'*nden ulaştığımız h. 1178/1764 tarihli bir evrakta Filibe'de vâkî Şehabeddin Paşa Cami vâizi "kıdvetü'l-'ulemâ'i'l-muhakkikîn" Nushî Mustafa Efendi'nin, mutasarrıf olduğu vazifesini Ömer Efendi'ye kasr-ı yed ettiğinden söz edilir.³⁴ Bu bilgi bize Filibe'de müftülük yaptığını yukarıdaki paragraftaki verilerden öğrendiğimiz Nushî'nin asıl adının Mustafa olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bahsi geçen bu iki Nushî hem zaman hem de mekân açısından aynı kişi olmalıdır. Lakin, çalışmaya konu olan kırk hadis müellifinin Filibe'de müftülük ve vaizlik görevlerinde bulunan Nushî Mustafa Efendi olup olmadığına dair net bir sonuca varmak henüz mümkün görünmese de bir ihtiyat kaydıyla birlikte böyle bir iddiada bulunulabilir.

*Terceme-i hadîs-i erba'in'*de telif yahut istinsah tarihi bulunmadığını belirtmiştik. Bununla birlikte dîbâcede yer alan birkaç manzum parçanın Yavuz Sultan Selim (1512-1520)'e âit olduğu tespit edilmiştir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda eserin, her halükarda XVI. asrın başından veya ilk çeyreğinden sonraki bir tarihte kaleme alındığı söylenebilir.

TERCEME-İ HADÎS-İ ERBAİN'İN ŞEKİL VE MUHTEVÂ ÖZELLİKLERİ

Besmele, hamdele, salvele ile başlayan eserin mukaddimesi manzum-mensur karışık şekildedir. "Ba'dehû" ibaresiyle birlikte Nushî, Hz. Muhammed'in hadislerinin hikmet seven ediplerden ve doğru hükümler çıkarabilen akıllı kimselerden gizli olmadığını dile getirir. Ayrıca ona göre hadisler Kur'an nasihatlerinin özüdür. Hadisler maddi ve manevî her hususu; dinî ve dünyevî tüm sıraları kendisinde toplar. Onları işiten ve okuyan herkes kendi kabiliyeti nispetinde, âdetâ inciler saçan ve mânâ mücevherleri dağıtan bu nazımdan hisselerine düşeni alırlar.

Nushî'nin mukaddimedeki sözleri bazı manzumelerle müeyyed ve müzeyyendir. İlk olarak Yavuz Sultan Selim (1512-1520)'in söylediği na't muhtevalı iki Farsça beyti iktibas eder.³⁵ Bu beyitlerde Hz. Muhammed ve onun sözleri methedilmektedir. Ardından "Dîğer" başlığı altındaki Türkçe dörtlükte Nushî, Hz. Muhammed'in sözlerinin künhünü mânâ güllerine, harflerini arzu çiçeklerine, lafızlarını gençliğin tazeliğine, mânâlarını ise âb-ı hayâta teşbih eder. Eser boyunca dîbâcede geçen birkaç râvî dışında isim zikredilmemiştir. Bu sebeple mukaddimedeki manzumelerin aidiyeti de tarafımızca tespit edilmiş, metin neşrindeki dipnotlarda işaret edilmiştir.

Daha sonra eser, tekrar nesre geçilen birkaç satırda hadislerin övgüsü ile devam eder. Dîbâcedeki üçüncü "nazm" başlığı altında Selmân-ı Sâvecî (778/1376)'ye âit, Hz. Muhammed'in sünnetini metheden bir beyit yer almaktadır. Beytin ardından tekrar nesir bölümü başlar. Nushî bu bölümde akıllı kimselerin kendi görüşleriyle değil, Hz. Muhammed'in hadis-i şerifleri ve onların içerdiği hikmet, misal ve ibretlerle amel etmesi gerekir diyerek; "Bu ümmet uzun bir süre

Çâk olup yerler sular çıkdı havâyâ câ-be-câ
Nushî tahrîr eyledi kim söylene dilden dile

³⁴ Osmanlı Arşivi (BOA), AE SMST. III, yer bilgisi: 160-12599, belge tarihi: H-06-01-1178. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>.

³⁵ Bu ve bundan sonraki manzumelerin anlamları ve kaynak bilgileri için metin neşrindeki dipnotlara bakınız.

Allah'ın kitabı ile amel eder, sonra uzun bir süre de Allah'ın Resulü'nün sünneti ile amel eder. Daha sonra da rey ile amel eder ancak o zaman saptırırlar ve saptırırlar." hadisini buna delil gösterir. Akabinde kendisini "çok kusurlu bir fakir, fakat Hak yolunu gösteren yüce zevâtın kendisine de himmet edeceğinden ümitli biri olarak, irfan sahibi dostlar arasında Nushî nâmıyla meşhur Mustafa b. eş-Şeyh Mahmud" şeklinde takdim eder.

Nushî'nin, kendi ifadesiyle "durgun aklına" kırk hadis cem' ve tertîbi gelir. Böylece hadislerin "latif mânâlarını" Türkçe birer kıtaya nazmedebilecektir. Aslında buradan sonra söyledikleri, kaleme aldığı kırk hadis tercümesinin sebep-i telifini de açıklamaktadır. Eseri öncelikle, "hadisleri sözlüğe başvurmaksızın okumayı ve mânâlarına kolayca vâkıf olmayı temenni eden tâlipler"³⁶ için hazırladığını söyler. Nushî'nin, eseri yazdığı hedef kitleyi zikrederken "tâlib" lafzını kullanması bazı Türkçe eserlerin önsöz yahut sonsözlerinden hareketle, telif ve tercüme nedenlerini, muhatab kavramına göre çeşitli sınıflara ayıran bir çalışmayı akla getirmiştir. Buna göre ilgili sınıflardan biri muhatabın "öğrenci" olmasıdır. Muhatabın öğrenci olması durumunda eserlerin ilgili ibarelerinde umumiyetle "mübtedî" yahut "tâlib" kavramları yer almaktadır.³⁷ Dolayısıyla "tâlib" kavramını umumî manada düşünmek kadar "öğrenci" manasıyla düşünmek de mümkün ve muhtemeldir.

Bu bahsin ardından Hz. Muhammed'in hadis cemi ve hıfzıyla ilgili;

1. "Kim ölümünden sonra geriye kırk hadis bırakırsa cennette refikim olur."
2. Ebû Derdâ'dan "Kim ümmetim için din işleri hususunda kırk hadis ezberlerse, Allah onu fakihlerle diriltir ve kıymet günü ona şefaathçi ve şahit olurum."
3. İbnü'l-Buhârî İbn Asâkir'den "Kim ümmetim için sünnetimden kırk hadis ezberlerse kıyamet günü ona şefaath ederim."
4. İmam İbn Adî Hz. Enes'ten "Ümmetimden kim kırk hadis ezberlerse Allah Teâlâ kıyâmet gününde onu fakih ve âlim olarak diriltir."

meâlindeki rivâyetleri sıralanır. Nushî, hadîs-i erbaîn cem' ve telîf edenlerin fazileti ve bu yüce dereceyi elde edenlerin saadeti hakkında sayısız hadis olduğunu ifade eder. Kendisinin az bir bilgiyle donanmış olsa da daha evvel hadis derlemiş aziz kimselerin yolundan gitmekle iktifa ettiğini, yoksa denizin kıyısındaiken mücevher isteyen ya da ayaklar altındaiken taca sahip olmayı arzulayan ehl-i nazarın usûlünü gütmediğini ifade eder. Bu vesileyle Nushî, ehl-i nazara karşı bakışını da belirtme fırsatı bulmuş gibidir.

Eserin bu bölümünden sonra İmâm Şâfiî (204/820)'nin, eksikleri ve hataları sebebiyle mahbuba/maşuka kavuşabilme ümidini kaybeden âşığın haline işaret eden "Arada dağlar ve helak olma tehlikesi varken Suâd'a nasıl ulaşılır?! Yalın ayak ve bineksizim, ellerim boş ve yol korkutucu." meâlindeki kıtası ve ardından, yıllarca uğraşılsa bile Hz. Muhammed'in sözlerinin mükemmel mânâda şerh edilemeyeceğini, layığı vechile anlayamayacağını, yine de kişinin

³⁶ Mustafa Nushî, *Terceme-i hadîs-i erbaîn*, 60b.

³⁷ İhsan Fazlıoğlu, "Osmanlı Döneminde 'Bilim' Alanındaki Türkçe Telif ve Tercüme Eserlerin Türkçe Oluş Nedenleri ve Bu Eserlerin Dil Bilincinin Oluşmasındaki Yeri ve Önemi", *Kutadgubilig: Felsefe-Bilim Araştırmaları* 3 (2003), 162-163. Ayrıca tasnifte yer alan diğer muhataplar için aynı çalışmanın 162-182. sayfalarına bakılabilir. Bu çalışma, her ne kadar sadece "bilim" alanındaki eserleri inceleme konusu yapmış olsa da diğer alanlardaki Türkçe eserler için de mikyas kabul edilebileceği ve benzer bakış açısıyla onların da incelenebileceği düşüncesiyle bahse değerdir.

anlama gayretinden beri durmaması gerektiğini vurgulayan “diğer” başlıklı Türkçe bir kıta zikredilmektedir.

Dîbâcenin nesir kısmına dönüldüğünde;

“...temennâ iderüz ki bu dehlîz-i zulmet-âbâdîden dunbâle-rev-i kâfile-i ehl-i kubûr olup ‘azm-i ‘arâşat-ı vâlâ-deşt idicek mefhûm-ı eĥâdîş-i mesfûreye mâ-sadağ ve şefâ‘at-ı şefî‘î’l-müznibîne elyağ olup bu muzlim-hâne-i ‘âlem-i fânîde daĥi bu tercemeye nazâr iden fi’l-cümle eĥâdîş-i nebeviyyenüñ me‘ânî-i laţîfesinden bî-behre ve maĥrûm olmayup meş‘ale-i ĥurşîd-i hidâyet ve bedraĥa-i envâr-ı eĥâdîş-i nübüvvet hâne-i dil ü cânını münevver ve fevâyiĥ-i miskiyyesi dimâğ-ı derûnını mu‘atţar eyleye kemâ-ķâle Resûlullâhi şallâllâhu ‘aleyhi ve sellem...”

ifadeleriyle devam eden ve Nushî’nin, eseri yazma amacını teferruatlandırdığı bu bölümün âhenkli bir üslûpla yazıldığı ve bir önceki bölümde olduğu gibi hem şeklen hem de mânen naslarla tekid edildiği görülmektedir.

Sebeb-i telif olarak yapılan bu izahlara ek olarak, Nushî, Hz. Muhammed’in şefaatine layık olmayı ve yazdığı tercüme okuyanların “hadis güneşinin şu’leleriyle dil/can evlerinin aydınlanmasını” dilemektedir. Ayrıca hadislerin “misk gibi ferahlatıcılığı” ile okuyanların “dimağlarının ıtırlanması” için de ayrı ayrı dua ve temennilerde bulunur. Bu bölümün bağlamına Nushî, Ebû Dâvûd ve Hâkim’in *Müstedrek*’lerinde Hz. Enes’ten (r.a) naklen “Salihlerle/iyilerle aynı mecliste bulunan kimse güzel koku satanlarla aynı mecliste bulunmuştur. Kokusundan vermese de sana bulaşır.” rivâyetini ekler. Kendisinin de kırk hadis derleyenlerle birlikte anılarak onlar gibi salih kimselerden sayılma arzusunu dile getirir. Dîbâce faslı bu dualarla sona yaklaşır ve bir Farsça rubâî ile biri Arapça biri Farsça olan iki manzume ile nihayet bulur. Rubâî başlıklı manzume Yavuz Sultan Selim (1512-1520)’e ait bir tevhitte muktebestir. Diğerleri münacat muhtevalı iki manzumedir. Arapça olan ilki cehennemden korunmak için yakarış içermektedir. İkincisi Fahreddîn-i Irâkî (688/1289)’ye âittir ve kapısına af talebiyle gelen ümitvâr kulun Hakk’a dua ve niyazını konu edinmektedir.

Bu manzumeden sonra kırk hadis tercüme başlanmaktadır. Öncelikle “Ķâle Resûlullâhi şallâllâhu ‘aleyhi ve sellem” ibaresi yer almaktadır. Nushî bu ibareyi sadece ilk hadisin hemen öncesinde yazmış, kalan hadislerde tekrarlama gereği duymamıştır.

Kırk hadis literatüründe, farklı konulardan seçilen rivâyetlerin bir araya getirildiği gibi belli konulara mahsus rivâyetlerin derlendiği eserler de vardır. Nushî’nin kırk hadis derlemesi ibadetle ilgili meseleleri esas almaktadır. Abdest, namaz, Hz. Peygamber’e salat ve selâm, zekât, oruç, hac ve Kuran’ın faziletleri eserin başlıca konularıdır.

Metnin başlıkları şu şekildedir:

1. el-Eĥâdîşü’l-vâridetü fi ĥaĥķı’ş-şalâti
2. el-Eĥâdîşü’l-vâridetü fi’ş-şalavâti ‘ale’r-rasûli ‘aleyhi’s-selâm
3. el-Eĥâdîşü’l-vâridetü fi’z-zekâti
4. el-Eĥâdîşü’l-müte‘allikatü fi’ş-şavmi
5. el-Eĥâdîşü’l-vâridetü fi’l-ĥacci
6. el-Eĥâdîşü’l-vâridetü fi’l-Ķur’âni’l-‘azîmi

Her ne kadar eserde yukarıdaki ana başlıklar yer alsada bu konu başlıklarının kapsamı dışında birkaç rivâyet de mevcuttur. Örneğin ilk hadis bismelenin, 2., 3. ve 4. hadisler ise temizliğin ve abdestin fazileti üzerinedir. Namaza işaret eden hadisler ve ilgili başlık bundan sonra gelir. “*el-Ehâdîsü'l-vâridetü fi hâkķı's-şalâti*” başlığı altındaki 17 hadis namaz üzerinedir. “*el-Ehâdîsü'l-vâridetü fi's-şalavâti 'ale'r-rasûli 'aleyhi's-selâm*” başlıklı bölümde gelen 3 rivâyet Hz. Peygamber'e salat u selam getirmenin fazileti hakkındadır. “*el-Ehâdîsü'l-vâridetü fi'z-zekâti*” başlığı altındaki 2 hadis zekât, “*el-Ehâdîsü'l-müte'allikatü fi's-şavmi*” başlığı altındaki 3 hadis oruç, “*el-Ehâdîsü'l-vâridetü fi'l-hacci*” başlığı altındaki 2 hadis hac, “*el-Ehâdîsü'l-vâridetü fi'l-Ķur'âni'l-'azîmi*” başlıklı bölümdeki 5 hadis Kur'an'ın faziletleri üzerinedir. Akabindeki 3 hadis, âlim kimselerin, sonraki hadis ise “es-Selâm” ism-i şerîfinin kıymetine dairdir. Son rivâyet ise isteyene istediği şeyi vermenin ehemmiyeti hakkındadır. Çeşitli uzunluklardaki bu 40 rivâyetin kaynakları tespit edilmiş ve dipnotlarda hem kaynak bilgisi hem de anlamları verilmeye gayret edilmiştir.

Eserdeki hadis genellikle, yaygın olarak bilinen rivâyetlerden ve neredeyse yarısının namazla alakalı olanlardan seçilmiş olması dikkat çekmektedir. Temizliğin rızkı, misvak kullanmanın ise namazın faziletini arttırdığı, yedi yaşına gelen çocukların namaza teşviki, cuma namazını özürsüz terk edenin âkıbeti, orucun azâba karşı bir kalkan olduğu, Hacer-i esved'in cennetten geldiği, Fatıha sûresinin fazilet bakımından Kur'an'ın üçte birine denk ve hastalıklara şifa oluşu ve âlim müminin âbid mümine üstünlüğü eser boyunca vurgulanan konuların sadece bir kısmıdır.

Nushî Efendi kırk hadis rivâyetlerini tercüme ettiği kısımda râvî ve kaynak bilgisi vermemiştir. Diğer yandan eserin dîbâcesi olarak adlandırılan mensur bölümde kırk hadis tedvîni ve bunun fazileti hakkında zikrettiği rivâyetlerle konuyu açıp örneklendirirken bazı râvî ve eser isimleri zikretmiştir. Ebû Ya'lâ ve *Müsned*'i, Ebû Hureyre, Ebû Derdâ, İbnü'l-Buhârî, İbn Asâkîr, İbn Adî ve *Kâmil* isimli eseri, Hz. Enes (r.a) bunların birkaçıdır.

Nushî Efendi hadis rivâyetlerini bazen yalnızca bir kısmına yer vererek, bazen de kaynaklarda görebildiklerimizden farklı lafızlarla nakletmiştir. Zira Nushî'nin eseri yazarken hangi kaynakları esas aldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Metin neşrindeki dipnotlarda hadislerin kaynak bilgilerinin yanı sıra, ulaşılabilen kaynaklardan tespit edilebildiği kadarıyla –lafzen- eksikliklerine yahut fazlalıklarına da işaret edilmiştir.

Eserin tümünde öncelikle hadis metni verilmiş; hemen altında iki beyitlik bir kıta ile ilgili hadis, nazmen tercüme edilmiştir. Yalnızca 24. hadis rivâyetinin tercümesi diğerlerinden farklı olarak tek beyitten müteşekkildir.

Tespit edilebildiği kadarıyla eserdeki rivâyetlerin tamamı hadis kaynaklarında yer almaktadır. Bunların 12'si *Kütüb-i sitt'e*'de, 3'ü benzer/yakın lafızlarla yine *Kütüb-i sitt'e*'de geçmektedir. Geriye kalan rivâyetler Ahmed b. Hanbel, Suyûtî, Taberânî, Hindî, Münâvî, Beyhakî, İbn Hibbân, Ebû Şeybe gibi isimlerin muteber kabul edilen hadis kaynaklarında görülmüştür.

TERCEME-İ HADİS-İ ERBAİN'İN ÜSLÛP ÖZELLİKLERİNE DAİR

Dinî-edebî metinlerin tercüme ve şerhlerinde sıklıkla görülen ve tabii karşılanan özellik, hikemî üslûbun ve okura fayda sağlayacak bir anlaşılabilirlik düzeyinin ön planda tutulmasıdır. Nushî de bu esası gözetmiş, rivâyetlerin metnine bağlı kalarak öğreticiliğe özen göstermiştir. Bununla birlikte bazen, tercümeyle asıl metinde yer almayan katkılarda bulunmayı uygun görmüştür:

Dum ‘ale’t-tahâreti yüvessî’u ‘aleyke’r-rızku

Dâ’imâ tahâret üzre oluñ

İde erzâkıñuz Hudâ tevsî’

Ṭahr-ı kâmile kuvvet olan kişiye

Âhîretde olur Resûl şefî’

Üstteki tercüme, metne lafzen bağlılığı gösteren örneklerden biridir. Nushî özellikle bazı kelimelerin tercümesinde müştaklarını tercih etmiştir: taharet-tahr, rızk-erzâk ve yüvessî’u-tevsî’. Bunu eserin genelinde de görmek mümkündür. Ayrıca, bu örnekteki hadisî mânâsı aslında kıtanın ilk beytinde tamamlanmıştır. Ancak kıtanın ikinci beyti ile de taharet konusunda dikkatli davranışlara Hz. Muhammed’in âhîret günü şefaate edeceği bilgisi eklenmiştir. Hadisî mânâsının birkaç mısra da verilmesi ve kalan mısraların, mütercimî ilgili hadis hakkındaki yorumlarına ayrılması tabii bir durum olsa da üstteki örnekte olduğu gibi hadisî mânâsıyla doğrudan ilişkili olmayan izahlara girişilmesi Nushî’nin tercüme usûlü açısından dikkat çekicidir. Aşağıdaki iki örnek bu minvaldedir:

el-Vuđû’u yükeffiru mâ qablehu

Âbdeste kaçan şürû’ itseñ

Cümle mâ-qablını mükeffir olur

Ḥazretüñ bu kelâmıdır taḥkîk

Münkir olan vuđû’yı kâfir olur

kıtasında hadisî tercümesi aslında ilk beyitte bitmiştir. İkinci beyitte ise Hz. Muhammed’in bu sözünün hakikat olduğu ve abdesti inkâr eden kimsenin kâfir olacağı söylenmiştir. Buradaki “kâfir” ibaresinin hakikati örten manasına kullanıldığı ve kıtaya Nushî’nin tercüme tercihi sebebiyle eklendiği düşünülmektedir.

Eşkalı şalâtin ‘ale’l-münâfiki şalâtu’l-‘ışâ’i ve şalâtu’l-fecri

Şalât-ı ‘ışâ hem şalât-ı fecr

Münâfıklara bunlar eşkal olur

Nifâkı qabûl itme it ihtimâm

Ki imân (u) İslâm’uñ ekme olur

mısralarında sabah ve ikindi namazlarının münâfıklara zor geldiğini ifade eden rivâyetin tercümesi aslında ilk beyitte tamamlanmıştır. İkinci beyit Nushî’nin nifaktan uzak durulmasının imân ve İslâm’ın kemali için faydalı olacağı yönündeki hüsn-i tevli ve nasihatidir.

Nushî hadis tercümelerinde genellikle asıl metindeki kelimeleri aynen kullanmayı, bazen de müştak yahut eş anlamlı olabilecek ibareleri ve yahut kelimelerin/kavramların Farsçadaki karşılığını kullanmayı tercih etmiştir. Nushî'nin bazı fiil ve bağlaçlar dışında Türkçe kelimelere çok az yer verdiği görülmektedir. Aşağıdaki örnekte yer alan fazl, sivâk/misvâk, seb'în/ heftâd böyledir:

Fazlu'ş-şalâti bi's-sivâki 'ale'ş-şalâti bi-ğayri sivâkin seb'îne zî' fen

Sivâkile vuđū'nuñ hem şalātuñ

'Aceb fazlın buyurdu Faḥr-ı 'âlem

Vuđū'da k'ola isti' mâl-i misvâk

Şalātuñ fazlı heftâd ola her dem

Bu örnekte dikkat çeken bir husus da Nushî'nin ilgili hadis metninde bulunmadığı halde önceki hadislerden edinilen bazı bilgi ve mânâları adeta biriktirerek bir sonraki hadisin tercümesinde bir araya getirmesidir. Zira üstteki hadiste abdeste dair bir ifade bulunmamasına rağmen sair zamanda misvak kullanımına ek olarak bilhassa abdest alırken misvak kullanmanın namazın faziletini artırdığı söylenmektedir.

Nushî'nin tercüme üslûbu yer yer hitabet özelliği göstermektedir. O, bazı hadislerdeki umûmî ifadeleri ve edilgen zamirleri tercüme ederken okuru muhatap olarak konuşmaktadır. Bazen de alttaki örnekte geldiği gibi zamiri, asıl metindekinden farklı olarak ikinci tekil şahsa çevirip hitap eder:

el-Ḥaccu'l-mebrûru leyse lehû cezâ'un ille'l-cennetu

Ḥacc-ı mebrûr eyledüñse müjde olsun ey aḥî

Didi ḥazret aña cennetdür 'ıvaż rûz-ı cezâ

Cümle erkân u şurûṭın eyledüñ bi't-tamâm

Cennet olur meskenüñ böyle buyurdu Muştafâ

Özellikle edebî eser mukaddimelerinin nispeten süslü bir üslûpla kaleme alındığı bilinen bir durumdur. Nushî'nin yazdığı toplamı 3 varak olan dîbâceden hareketle, üslûbuna dair kesin bir hüküm vermek doğru olmasa da onun inşâ konusunda mâhir olduğuna ve sanatlı anlatımdaki becerisine dair izler bulunduğu söylenebilir. Zira kelimelerdeki ses uyumu, seci denemeleri, müştakların tercihi, yakın anlamlı kelimelerin uyumlu ve ahenkli kullanımı, aynı kalıptaki/vezindeki kelimelerin art arda getirilmesi, âyet ve hadis iktibasları, şiir iktibasları, zincirleme izafetlerin kullanılması, fiil ve bağlaçlar dışında çok az Türkçe kelimeye yer vermesi dikkat çekicidir. Bu hususlar aşağıdaki az sayıda numûneden dahi tespit edilebilmektedir. Bununla birlikte her biri ayrı birer başlık altında ve başka çalışmalar kapsamında ele alınabilecek, tafsilatlı incelemelere layıktır:

“...edîb-i ḥikmet-şinâs ve erîb-i şâ'ib-ıyâsa püşide ve nihân degüldür ki eḥâdiş-i Nebeviyye ve aḥbâr-ı Muştafaviyye ki 'ayn-ı mevâ'iz-i Qur'ânî ve nehc-i neşâyih-i furkânîdür câmi'-i etvâr-ı şuverî ve ma'nevî ve ḥavî-i esrâr-ı

dinî ve dünyevîdir. Sâmi‘ ve kârî kâbiliyyet ve isti‘ dâdları nazm-ı durer-bâr ve ma‘ânî-i güher-nişârlarından hışse-dâr olurlar”

“...fevâyiḥ [ü] revâyiḥ-i ṭayyibesinüñ şemmesi meşâmm-ı nezdik ve düri mu‘anber ve dimâḡ-ı qarîb ve mehcûri mu‘aṭtar ider.”

Eserde hadis tercümelerinin yer aldığı kıtalar aruzla yazılmıştır. En fazla “fe‘ilâtün mefâ’ilün fe‘ilün” kalıbının tercih edildiği eserde, tespit edilebildiği kadarıyla 10 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır. Aruzun kullanımında nispeten başarılı görünse de Nushî’nin mukaddime nesrindeki selasete ve muvaffakiyete nazım üslûbunda ulaştığını söylemek güçtür. Manzum tercümelerinde dil hem oldukça sade ve hem de neredeyse ikinci bir tercüme ihtiyacı duyulacak denli Arapçadır. Bunun altında yatan nedeni de didaktik/talimî üslûbun şerh ve tercüme sınırlandırıcı yapısında ve dinî metinlerin tercümesinde yaşanan titiz tedirginlikte; aslına hâlel getirme endişesinde aramak mümkündür. Ayrıca muhatap alınan okuyucu kitlesinin de eserlerin tercüme üslûbunu şekillendirdiği gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır.

SONUÇ

Her geçen gün yeni tespitlerle gelişen kırk hadis literatürü hem türün zenginliğine hem de Türk İslâm edebiyatında gördüğü teveccühe dair eldeki bilgilere katkı sağlamaktadır.

Hadis şerh ve tercümeleriyle ilgili çalışmaların genelinde, ilgili eserin içerdiği rivâyetlerin kaynak tespitleri ve bazı durumlarda rivâyetlerin sıhhat tespiti yapılmaktadır. Diğer yandan, bazen hakkında hiçbir bilgi bulunmayan, bazen sadece talimîliği esas alarak kendisini gizlemeyi uygun gören yahut şöhret bulamamış mütercimlerin/derleyicilerin biyografileri hakkında tespitlerde bulunmaktadır. Ayrıca müterciminin/derleyicinin eserdeki hadisleri yorumlayışı ve tercüme üslûplarının incelenmesi de ilmî araştırmalara katkı sağlamaktadır. Belirtilen hususlar bu çalışma kapsamında incelenen *Terceme-i hadîs-i erba’in* hakkında da uygulanmış ve tespitler inceleme bölümünde verilmiştir.

Mustafa Nushî’nin manzum kırk hadis tercümesi kaynak ve muhteva çeşitliliği yönüyle dikkat çeken bir metindir. Eserin tercüme üslûbu da üzerinde durulması gereken bir konu olmuştur. Bu bağlamda Nushî’nin eseri bir yönüyle kelime kelime çeviri usûlü takip etmesi sebebiyle sadık tercümelerden kabul edilebilecekken diğer yandan asıl anlamın yanı sıra yapılan diğer serbest eklemelerle sadık tercüme ifadesinin bir miktar uzağına düşmektedir. Yine de bu metin ancak, dinî metinler üzerine hazırlanan manzum tercümelerin sınırlarının elverdiği ölçüde serbest kabul edilecektir.

Manzum olsun mensur olsun kırk hadis derleme ve tercümelerinin nihai amacı hadislerin anlaşılmasına ve yaygınlaşmasına katkı sağlamaktır. Bununla birlikte ezberde kolaylık sağlaması ve akılda kalıcı olması gibi didaktik gayelere matuf hadis derlemeleri/tercümelerinde nazımın tercih edildiği bilinmektedir.

Sınırları belirli bu çalışma neticesinde dinî, edebî, talimî ve toplumsal pek çok yönü bulunan kırk hadis türü metinlerin neşrinin yanı sıra teferruatlı metin tetkiklerine muhtaç olduğu kanaatine varılmıştır.

TERCEME-İ HADİS-İ ERBAİN'İN METNİ

Bismillahirrahmānirrahīm

el-Ḥamdü lillāhi'l-vāḥidi'l-muğīši'llezī şerrefenā bi-şerefi'l-Ḳur'āni ve'l-ḥadīşi ve'ş-şalātü 'alā Muḥammedini'l-meb'ūşi li-temyīzi't-ṭayyibi mine'l-ḥabīşi ve 'alā ālihi ve aşḫābihi bi-'adedi külli vaḥyin ve ḥadīşin şerrefenallāhu te'ālā bi'l-ittibā'i fi'ş-şūrati ve's-sireti ve ḥaşeranā ma'ahüm fi'l-cenneti'l-laṭifeti bi'l-a-'māli'l-yesirati **Ba' dehū** edīb-i ḥikmet-şinās ve erīb-i şā'ib-ı kıyāsa pūşide ve nihān degüldür ki eḥādīs-i Nebeviyye ve aḥbār-ı Muştafaviyye ki 'ayn-ı mevā'iz-i Ḳur'āni ve nehc-i neşāyiḥ-i furḳānidür cāmi' -i eṭvār-ı şuveri ve ma'nevī ve ḥāvī-i esrār-ı dīni ve dünyevīdür. Sāmi' ve ḳārī ḳābiliyyet ve isti'dādları nazm-ı dürer-bār ve ma'āni-güher-nişārlarından ḥişşe-dār olurlar

Nazm

Ḥübī-i 'ālem ez-gül-i ruḥsār-ı Muştafā [st]

Envār-ı her dü kevn z-dīdār-ı Muştafā³⁸[st]

Cibril ez-ān z-çarḥ fūrū nāyed in zemān

Gü şermsār mānde z-güftār-ı Muştafā³⁹[st]

Diger

Her nüktesidür gül-i me'āni

Her ḥarfi şükūfe-i emāni (59b)

Lafzı çü ṭarāvet-i cüvāni

Ma'nāsıdur āb-ı zindegāni

Neşr fevāyiḥ [ü] revāyiḥ-i ṭayyibesinüñ şemmesi meşāmm-ı nezdik ve dūri mu'anber ve dimāğ-ı ḳarīb ve mehcūri mu'aṭṭar ider

Nazm

Minnet-i Ḥudāy-rā ki be-te'yid-i Zü'l-minen

Revnaḳ girift şer' be-pīrāye-i sünen⁴⁰

Neşr imdi her 'āḳıl ü kāmil ve 'ālim ü 'āmile ehem ve elzemdür ki kendi re'yiyle 'amel itmeyüp sultānu'l-enbiyā ve senedü'l-aşfiyādan vāride olan eḥādīs-i şerifenüñ emşile-i dil-küşası ve aḳvāle-i rüḥ-baḥşası zımnında mermüz ve mūnderic ve taḥtında merküz ve mūndemic olan ḥikem

³⁸ Âlem güzelliğini Mustafa (s.a.v)'in gül yanağından alır. Her iki âlemin nurları da onun dīdārından gelir. Yavuz Sultan Selim, *Farsça Dîvân* (Berlin: y.y., 1904), 6.

³⁹ Cebrâil bu zamanda Mustafa (s.a.v)'in sözlerinden utandığı için gökten inmiyor. Yavuz Sultan Selim, *Farsça Dîvân*, 6.

⁴⁰ Allah'a şükür ki ihsan sahibi Hakk'ın desteğiyle şeriat, sünnetin süsleriyle canlılık kazandı. Cemaleddin Selmân Savecî, *Dîvân*, (Millet Kütüphanesi Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz B 532), 3a.

ve emşâli ve ‘iber-i bî-mişâli kârnâme-i meşâlih ve mevârid ve pîş-nihâd ve mebbe’ ve me‘âd idineler li-ķavlihî ‘aleyhi’ş-şalâtü ve’s-selâm ta‘ melu hâzihî’l-ümmetü bürheten bi-kitâbillâhi şümme ta‘ melu bürheten bi-sünneti resûlillâhi şümme ta‘ melu bi’r-re’yi fe-izâ ‘amilü bi’r-re’yi feķad żallü ve ezallü⁴¹ revâhu Ebû Ya‘ lâ fi müsnedihî ‘an ebî Hüreyre rağiyallâhu ‘anhu pes bu faķir-i keşirü’t-taķşir er-râci-yi hevâdi-i Vâcibü’l-vücüd Muştafa bin eş-şeyh Maħmüd eş-şehir beyne’l-iħvân-ı zevi’l-‘irfân bi-Nuşhî vefâhullâhu mine’l-âşâm ve’l-me‘âşî ilâ yevmi’l-aħzi bi’l-aķdâmi ve’n-nevâşî ħâtır-ı fâtirine ħuţur itdi ki eĥâdiş-i hidâyet-ķarîn ve mu‘ciz-rehinden kırķ ĥadîş-i şerîf cem‘ ve tertîb ve me‘ânî-i **(60a)** laţifesin ‘alâ vechi’l-iĥtişâr ve’l-irticâl lisân-ı Türkide birer kıţ‘ayla vezn ü tehzîb eylemege me‘ânî-i şerîfesi bî-ta‘ab ĥâşıl ve mütemennâ-yı bî-âlet-i kütüb-i lügat ŧalibe vâşıl ola ŧaleben li-merĥâtillâhi te‘âlâ ve ‘âmilen li-mefhûmi ķavlihî şallallâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem men terake erba‘îne ĥadîşen ba‘de mevtihi fe-hüve refiķî fi’l-cenneti⁴² ya‘nî bir mü‘min-i pâk-meşreb benüm eĥâdiş-i gevher-bârundan kırķ ĥadîş cem‘ ü ketb idüp ba‘de każâ’ı’l-vaţar dünyâda terk ider ol benüm cennetde refiķüm ve yâ şadiķümdür buyurdıklarından mâ‘adâ bir ĥadîş-i şerifinde daĥi faĥr-ı rüvât-ı eĥâdiş-i ‘ulyâ ĥazret-i Ebî Derdâ ‘aleyhi riĥvânullâhi te‘âlâ rivâyeti üzre men ĥafıza ‘alâ ümmetî erba‘îne ĥadîşen min emri dînihâ küntü lehü yevme’l-ķiyâmeti şâfi‘an ve şehiden⁴³ buyurup ve ĥazret-i ibnü’l-Buĥârî ‘aleyhi raĥmeti’l-Bârî Ebû Sa‘îd ibni ‘Asâkir’den rivâyet idüp men ĥafıza ‘alâ ümmetî erbâ‘îne ĥadîşen min sünneti edĥaltuhü yevme’l-ķiyâmeti fi-şefa‘ati⁴⁴ deyü taşriĥ buyurdıklarından ġayrı *Kâmil* ismiyle müsemmä olan kitâbda İmâm ibni ‘Adî Ĥazret-i Enes rağiyallâhu ‘anhdan anlar daĥi merfû‘an **(60b)** Resûl-i ekrem şallallâhu ‘aleyhi ve sellem ĥazretlerinden rivâyet idüp men ĥamele min ümmetî erba‘îne ĥadîşen be‘aşehullâhu te‘âlâ yevme’l-ķiyâmeti faķihan ‘âlimen⁴⁵ buyurmuşlardır imdi ĥadîş-i erba‘în cem‘ ve te’lif itmenüñ fażileti ve bu derece-i ‘âliyyeyi iħrâz idenüñ sa‘âdeti (ve) ĥaķķında eĥâdiş-i hidâyet-nümâ lâ-yu‘add ve lâ-yuĥşâdur lâkin biĥâ‘a-i ķalile ve ĥavâtır-ı ‘alile ile câmi‘-i eĥâdiş-i erba‘în ve bu râhî ve ŧariķ-i ‘izzet-ķarîn olan e‘izzenüñ peylerine iķtifâ ve bu umûr-ı mu‘azzamayı irticâ egerçi sâĥil-i baĥrdan cüyân-ı gevher

⁴¹ “Bu ümmet uzun bir süre Allah’ın kitabı ile amel eder, sonra uzun bir süre de Allah’ın resulünün sünneti ile amel eder. Daha sonra da rey ile amel eder ancak o zaman sapırlar ve saptırırlar.” Ebû Ya‘lâ Ahmed b. Ali b. el-Müsnâ b. Yahya b. İsa b. Hilal et-Temîmî el-Mûsilî, *Müsnedü Ebû Ya‘lâ*, nşr. Hüseyin Selim Esed, (Dımaşķ: Dâru’l-Me‘mûn li’t-Türâsi, 1404/1984), 10/240 (No. 5856).

⁴² “Kim ölümünden sonra geriye kırķ hadis bırakırsa o kişi cennette refikim olur.” Ebû’l-Fazl Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr Suyûtî, *Câmi’u’l-ehâdiş*, nşr. Hasan Abbas Zekî, (y.y., t.y.), 20/140 (No. 21726); Ali b. Hüsamiddin b. Abdilmelik b. Kadîhân Müttakî Hindî, *Kenzü’l-ummâl fi süneni’l-akvâl ve’l-ef‘âl*, nşr. Bekrî Hayyânî- Safvet Sakkâ, (Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 1981/1401), 10/226 (No. 29192).

⁴³ “Kim ümmetim için din işleri hususunda kırķ hadis ezberlerse, Allah onu fakihlerle diriltir ve kıyamet günü ona şefaati ve şahit olurum.” Ebû Bekir Ahmed b. El-Hüseyin b. Ali Beyhakî, *Şu‘abü’l-îmân*, (Riyad: Mektebetü’r-rüşd, 2003/1423) (nşr. Abdü’l-Alî Abdülhamid Hâmid) 3/240 (No. 1597).

⁴⁴ “Kim ümmetim için sünnetimden kırķ hadis ezberlerse kıyamet günü ona şefaati ederim.” Zeynüddin Muhammed Abdür-rauf b. Tacî’l-ârifîn b. Ali Münâvî, *Feyzü’l-kadîr şerhi’l-Câmi’i’s-sağîr*, 6 cilt (Mısır: el-Mektebetü’t-Ticâriyyeti’l-Kübrâ, 1356), 6/118 (No. 12336).

⁴⁵ “Ümmetimden kim kırķ hadis ezberlerse Allah Teâlâ kıyâmet gününde onu fakih ve âlim olarak diriltir.” Suyûtî, *Câmi’u’l-ehâdiş*, 20/279 (No. 22103), Hindî, *Kenzü’l-ummâl fi süneni’l-akvâl ve’l-ef‘âl*, 10/158 (No. 28818).

ve ser-pāye-i kademde iken t̄alib-i efsar olmağ gibi de'b-i ehl-i nazār degüldür huşūşan ta' b̄ir olunan kelām-ı mu' ciz-eşer eḫādīs-i Ḥayru'l-beşer ola

Ḳıṭ' a

Keyfe'l-vuşūlu ilā su' āde ve dūnehā

Ḳulelu'l-cibāli ve dūnehünne ḫutūfu

er-Riclü ḫāfiyetün ve mā lī merkebün

Ve'l-keffü sıfrun ve't-ṭarīḳu maḫūfu⁴⁶

Diger

Şerḫi ḳābil degül kelām-ı Nebī

Kişi biñ yıl iderse cidd ü ṭaleb

Lāzım olan nefāyisi aḫz it

Daḫi nefis-i nefise virme ta' ab

Nesr lâkin aḳşā-yı emel oldur ki bu 'amel ile rümālīde-i dergāh-ı izzet-penā olup ṭurra-i müşk-sāy-ı şāmdan ğurre-i beyzā-yı bāma degin ferş-i miḫrāb-ı melekütī lāle-reng sirişk-i niyāz idüp tevaḳḳu' ve recā ve tetallu' (61a) ve temennā iderüz ki bu dehliz-i zulmet-ābādīden dunbāle-rev-i ḳāfile-i ehl-i ḳubūr olup 'azm-i 'araşat-ı vālā-deşt idicek mefhüm-ı eḫādīs-i mesfūreye mā-şadaḳ ve şefā' at-ı şeffi' i'l-müznibine elyaḳ olup bu muzlim-ḫāne-i 'ālem-i fānīde daḫi bu tercemeye nazār iden fi'l-cümle eḫādīs-i nebeviyyenüñ me' ānī-i laṭīfesinden bī-behre ve maḫrūm olmayup meş' ale-i ḫurşīd-i hidāyet ve bedraḳa-i envār-i eḫādīs-i nübüvvet ḫāne-i dil ü cānımı münevver ve fevāyiḫ-i miskiyyesi dimāğ-ı derūnımı mu' atṭar eyleye kemā-ḳāle Resūlullāhi şallāllāhu 'aleyhi ve sellem⁴⁷ meşelü'l-celīsi's-şāliḫi [ke]-meşeli'l-'atṭāri in-lem yu'tike min 'ıṭriḫi eşābeke min rīḫi⁴⁸ mefhüm-ı şerīfi üzre her devḫadan bir berg-i ter ve nehr-i hünerden bir ḳaṭre-i kemter ḫāşıl ide zīrā nüfūs-i serkeş tāziyāne-i ḫikmetden ğayrı ile rām olmaz ve ṭabāyi' -i ḫod-pesend bend-i pend ve ḳayd-ı naşīḫatden ğayrı birle şalāh bulmaz bir feḫvā-yı şerīf ud' u ilā sebīli rabbike bi'l-ḫikmeti ve'l-mev' izati'l-ḫaseneti⁴⁹ ve bu faḳīri daḫi du' ā-yı ḫayrdan ferāmūş buyurmayalar ümmīd-dāram ki şeref-i kemāl-i eḫādīs-i Muḫammedī şallāllāhu 'aleyhi ve sellem 'ayb-ı

⁴⁶ "Arada dağlar ve helak olma tehlikesi varken Suād'a nasıl ulaşılır?!. Yalın ayak ve bineksizim, ellerim boş ve yol korkutucu." Ebū Abdullah Muhammed b. İdris b. Abbas Şafii, *Dîvânü'l-İmâm eş-Şâfi'i* (el-Cevherü'n-nefis fi-şî'ri'l-İmâm Muhammed b. İdris), nşr. İ'dād Muhammed İbrahim Selim, (Kahire: Mektebetü İbn Sînâ, t.y.), 101.

⁴⁷ Bu satırların hizasında bir haşiye yer almaktadır: "Revāhu Ebū Dāvūd ve Ḥākim fi'l-ḳitābi'l-müsemmā bi'l-Müstedrek 'an Enes raḫıyallāhu 'anhu kezā fi'l-cāmi' i's-şağiri fi-ḫadişi'l-beşeri'n-neziri li's-Suyūfi"

⁴⁸ "İyilerle aynı mecliste bulunan kimse güzel koku satanla aynı mecliste bulunmuş gibidir. Kokusundan vermese de sana bulaşır." "**Meşelü'l-celīsi's-sū'i ke-şāhibi'l-kiri in lem yuşibeke min nāriḫi eşābeke min duḫāniḫi**": Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi Ebū Dāvūd es-Sicistānī, *Sünenü Ebî Dāvūd*, nşr. Muhammed Muhyiddin Abdulhamīd (Beyrut: el-Mektebetü'l-asriyye, t.y.), 4 cilt, "Edeb", 16 (No. 517).

⁴⁹ "Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütlerle davet et." Nahl suresi 16/125.

güftârımı râfi‘ ve şâyeste-i erbâb-ı ‘ilm-i nâfi‘ olup rûz-ı cezâda dahî hâzret-i Resûl-i ekrem şallâhu **(61b)** ‘aleyhi ve sellem şâfi‘ ve ‘azâb ve ‘ikâbımı dâfi‘ ola

Rubâ‘î

Ĥudâyâ to-râ zîbed ĩn-pâdişâhî

Ki her pâdişâh-râ to poşt u penâhî⁵⁰

Be-ğayr ez-to şâhî ne-şâyed kesî-râ

Ki esrâr-ı her bende dâni kemâhî⁵¹

Nazm-ı ‘Arabî

Īnne’l-mülûke izâ şâbet ‘abîdühüm

Fî rıkkıhim a‘ tekkühüm ‘ıttâ ebrâri

Ve ente yâ ĥâlîkî evlâ bi-zî-keramin

Ķad şibtü fi’r-rıkkî fe‘ tıknî mine’n-nâri⁵²

Nazm

Âmed be-deret ümmîd-vârî

K’o râ be-coz ez-to nîst-kârî

Mihnet-zede-i niyâz-mendî

Ĥacletzede-i günâh-kârî

Ĥâşâ z der-i to bâz-gerded

Nevmîd-i çonîn ümmîd-vârî⁵³ **(62a)**

Ķâle Resûlullâhî şallallâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem

Bismillahirrahmânirrahîmi miftâhu külli bâbin⁵⁴

Her işe kıll besmeley[i]le şürü‘

⁵⁰ Ey Hüda! Sen her padişahın yardımcısın ve sığınağı olduğu sultanlığa layıksın. Yavuz Sultan Selim, *Farsça Dîvân*, 5.

⁵¹ Kulluğun sırrını bilen her kula senin şahlığından başkası gerekmez. Yavuz Sultan Selim, *Farsça Dîvân*, 1904, 5.

⁵² Krallar, köleleri yanlarında yaşlandığında –tıpkı iyilerin azledildiği gibi- onları azat ederler. Ey yaratıcım! Kereminle yardım et. Senin köleliğinde yaşlandım, beni ateşten azat et.

⁵³ Kapına bir ümitvâr geldi. Onun senden başkasıyla işi yok. Mihnetzede, günahkâr, utanılacak halde biri (geldi). Hâşâ böyle bir ümitvâr senin kapından ümitsiz dönmez. Fahreddîn-i Irâkî, *Dîvân-ı eş’âr*, gazel no: 255. Erişim adresi: <https://ganjoor.net/eraghi/divane/ghazale/sh255/>, erişim tarihi: 2.2.2021.

⁵⁴ “Bismillahirrahmanirrahim” her kapının anahtarıdır. Benzer lafızlarla: “**Bismillahirrahmânirrahîmi miftâhu külli kitâbin**”: Suyûtî, *Câmi’u’l-ehâdis* 11/107 (No. 10360).

Olmaya kâruñda senüñ in‘ iķād

Didi ĥadîşinde Resül-i Ĥudā

Besmeledür fâtiĥ-i bâb-ı murād

Dum ‘ale’t-tahâreti yüvessa‘ ‘aleyke’r-rızķu⁵⁵

Dā’imā ŧahâret üzre oluñ

İde erzâķıñuz Ĥudā tevsi‘

Ṭahr-ı kāmille ķuvvet olan kişiyे

Āĥiretde olur Resül ŧeffi‘

el-Vuđū’u yükeffiru mā ķablehu⁵⁶

Ābdeste kaçan şürü‘ itseñ

Cümle mā-ķablını mükeffir olur

Ĥazretüñ bu kelāmıdur taĥķiķ

Münkir olan vuđū’yı kâfir olur

el-Vuđū’u ŧatru’l-îmâni ve’s-sivâķu ŧatru’l-vuđū’i⁵⁷

Nıŧfidur îmân u İslâm’uñ vuđū’

Böyle buyurdu bize Ĥayru’l-verā

Hem-daĥi nıŧf-ı vuđū’ oldu sivâķ

İkisi terk itme didi Muŧtafa

el-Eĥâdişü’l-vâridetü fi ĥakķı’ş-şalâti

Fazlu’ş-şalâti bi’s-sivâķi ‘ale’ş-şalâti bi-ġayri sivâķin seb‘ine zı‘fen⁵⁸

Sivâķile vuđū’nuñ hem şalâtuñ

‘Aceb fazlın buyurdu Faĥr-ı ‘âlem (62b)

Vuđū’da k’ola isti‘mâl-i misvâķ

Şalâtuñ fazlı heftâd ola her dem

⁵⁵ Temizliğe devam et ki (Allah) rızķını bollaŧtırsın. Suyûtî, *Câmi’u’l-ehâdis*, 4/273 (No. 5283); Hindî, *Kenzü’l-ummâl fi süneni’l-akvâl ve’l-ef’âl*, 16/129 (No. 44154).

⁵⁶ Abdest önceki günahları örter. “**el-Vuđū’u yükeffiru mā ķablehü ve teşiru’ş-şalâtu nâfileten**” Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybanî Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü el-İmâm Ahmed b. Hanbel*, nşr. Şuayb el-Arnâvut-Âdil Mürşid ve diğerleri (Beirut: Müessesetü’r-risâle, 2001/1421), 36/489 (No. 22162).

⁵⁷ Abdest imanın yarısıdır, misvak da abdestin. Münâvî, *Feyzü’l-kadîr ŧerhi’l-Câmi’i’s-saġîr*, 6/376 (No. 13108); Hindî, *Kenzü’l-ummâl fi süneni’l-akvâl ve’l-ef’âl*, 9/ 288 (No. 26044).

⁵⁸ Misvak kullanılarak (alınan abdestle) kılınan namaz misvaksızdan 70 derece üstündür. Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü el-İmâm Ahmed b. Hanbel*, 43/361 (No. 26340).

Şallū rek‘ ateyi’ş-şubḥi bi-sūreteyhimā ve’ş-şemsü ve duḥāha ve’ḍ-ḍuḥā⁵⁹

Şalāt-ı şubḥı kılmak istedikde

Oḳı sen sūre-i şems ü duḥāyı

‘İbādātum ḳabūl olsun dirseñ

Nebī fermāni üzre ḳıl edāyı

Men şallā ḳable’z-zuḥri erba‘an ve ba‘dehā erba‘an ḥarramehullāhu ‘ale’n-nāri⁶⁰

Farz-ı zuḥruñ evvelinde āḫirinde sünneti

Dört rek‘at ḳıl birāder isteriseñ sen necāḥ

Faḫr-ı ‘ālem didi-kim dūzaḥ olur aña ḥarām

Kim bu vech üzre edā-yı zuḥr ile bulur felāḥ

Bekkirū bi’ş-şalāti [fi] yevmi’l-ğaymi fe-innehū men terake şalāte’l-‘aşri ḥabiṭa ‘ameluhū⁶¹

Yevm-i ğaym olsa şalāta idinüz sür‘at siz

Vaḳt-i ‘aşr ola ḥuşuşā ki şalāt-ı vusṭā

Terk ider kim yoğiken ‘özri şalāt-ı ‘aşrı

Ḥabṭ olısar ‘ameli didi Resūl-i a‘lā

Bādirū bi-şalāti’l-maĝribi ḳable ṭulū‘i’n-necmi⁶²

Sür‘at ile sa‘y idün şām namāzına siz

Ba‘d-i ğurūbi’ş-şems kılmāğa eyleñ hücūm

Böyle buyurdu Resūl emr idüp aşḫābına

Şām namāzın ḳıluñ ḳable ṭulū‘i’n-nücūm

Eşḳalu şalātin ‘ale’l-münāfiki şalātu’l-‘iṣā’i ve şalātu’l-fecri⁶³

⁵⁹ Sabah namazının iki rekât farzında şems ve duha surelerini okuyun. Benzer lafızlarla: **Şallū rek‘ ateyi’ḍ-ḍuḥā bi-sūretihimā bi’ş-şemsi veḍuḥāha ve’ḍ-ḍuḥā**, Ebû bekr Muhammed b. Hârûn er-Rûyânî, *Müsnedü’r-Rûyânî*, nşr. Eymen Ali Ebû Yemânî, (Kahire: Müessesetü Kurtuba, 1416), 1/185 (No. 243); Münâvî, *Feyzü’l-kadîr şerhi’l-Câmi’i’s-sağîr*, 4/201 (No. 7921).

⁶⁰ Kim öğle namazının farzından önce dört rekât, farzından sonra da dört rekât kılsa Allah o kimseyi cehenneme haram kılar. Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî Tirmizî, *Sünenü’t-Tirmizî*, nşr. İbrahim Atve İvaz (Mısır: Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1395/1975), “Salât”, 204 (No. 427); İbn Mâce, “İkâmetü’s-salāti ve’s-sünnetü fihâ”, 108 (No. 1215).

⁶¹ Bulutlu günlerde ikindi namazını kılmakta acele ediniz. Her kim ikindi namazını (kasten) terk ederse ameli boşa gider. İbn Mâce, “Salât”, 9 (No. 741)

⁶² Akşam namazını yıldızlar doğmadan kılın. Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü el-İmâm Ahmed b. Hanbel*, 38/503 (No. 23521).

⁶³ Münâfiğa en ağır gelen namaz yatısı ve sabah namazıdır. Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *el-Câmi‘u ş-şahîḥ*, nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr (b.y.: Dâru Tavki’n-Necât, 1422/2001), “Mevâkîtu’s-

Şalât-ı 'ışā hem şalât-ı fecr

Münâfıklara bunlar eşkal olur

Nifâkı kabûl itme it ihtimâm

Ki imân (u) İslâm'ũn ekme olur

Men 'alime enne's-şalâte 'aleyhi haqqun vâcibun deḥale'l-cennete⁶⁴ (63a)

Naşş-ı Qur'an-ile farz oldu bize beş vaqt namâz

Haqq u 'adl üzre bilüp meşgûl olam tã' ata

Vech-i meşrûh üzre her kim eyleye pāk i' tiḳād

Faḥr-ı 'ālem didi-kim dāḥil olur ol cennete

'Allimu's-şabiyye's-şalâte'bne seb' i sinîne va 'ḍribûhu 'aleyha'bne 'aşrin⁶⁵

Yedi yaşına girse ger şıbyân

Eyleñüz siz 'ibâdeti ta' lîm

On yaşında iderse terk-i şalât

Ḍarb idün didi ol Resûl-i kerîm

Men şallâ 'alâ cenâzetin fi'l-mescidi fe-leyse lehû şey'ün⁶⁶

Mescid içre şalât-ı meyyiti sen

Ḳılma kim yoḳdur anda saña şevâb

Mescidün ḥâricinde ḳıl tâ kim

Bulasın ecrini bi-ğayr-ı ḥisâb

Men terake vaḳten mine's-şalâti zebeḥa nefsehu bi-ğayri sikkîn⁶⁷

Kim ki bir vaqt namâzı terk eyler

Zebḥ ider nefsin bilâ-sikkîn

salât", 20 (No. 1/117); Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Müsnedü's-Sahîh el-muhtasar*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.y.), "Mesâcid ve Mevâziu's-salât", 42 (No. 252).

⁶⁴ Namazın kendisine farz olduğunu bilen kişi cennete girer. Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü el-İmâm Ahmed b. Hanbel*, 1/481 (No. 423).

⁶⁵ Yedi yaşına geldiklerinde çocuklarınıza namazı öğretin, (namazı terk ederlerse) on yaşında dövin. Tirmizî, "Salât" 187 (No. 409).

⁶⁶ Cenaze namazını mescidin içinde kılana sevap yoktur. İbn Mâce, "Cenâiz", 29, (no. 1584); benzer lafızlarla: "Men şallâ 'alâ cenâzetin fi'l-mescidi fe-lâ şey'e 'aleyhi" Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 54 (No. 3193).

⁶⁷ Kim bir vakit namazı terk ederse kendisini bıçaksız boğazlamış gibi olur. Benzer lafızlarla: "Men cu' ile 'ale'l-ḳazâ'i fe-keennemâ zebeḥa nefsehu bi-ğayri sikkîn", Ebû Bekir Ahmed b. El-Hüseyn b. Ali Beyhakî, *Sünenü'l-kübrâ*, nşr. Muhammed Abdulkâdir Atâ, (Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmiyye, 1424/2003) "Âdâbu'l-kâdî", 10/164 (No. 20218).

Âhîretde ‘azāba lāyık olur

Böyle buyurdu çün Resûl-i emîn

Beyne külli rek‘ ateyni taḥiyyetün⁶⁸

Bir namāza kaçan şürū‘ idesin

İki rek‘ atda bir taḥiyyet idüñ

Böyle dir ḥazret-i Resûl-i Ḥudā

Ṭutup emri şerī‘ at üzre gidüñ

Men iğtesele yevme‘l-cumu‘ati şümme ete‘l-cumu‘ate ğufira lehū mābeynehu ve beyne‘l-cumu‘ati‘l-uḥrā⁶⁹

Yevm-i cum‘ a iğtisāl eyle dilersenñ mağfiret

Ḳıl şalāt-ı cum‘ ayı cürmüñden (?) eyle ma‘ zeret

Cum‘ a-i uḥrāya dek cümle zünübüñ maḥv ola

Böyle buyurdu o şāḥib-merḥamet hem ma‘ delet⁷⁰ (63b)

eş-Şalavātü‘l-ḥamsü ve‘l-cumu‘atu ile‘l-cumu‘ati keffāratün limā beynehā⁷¹

Cümle mā-beynini mağfür eyler

Didi Aḥmed şalavāt-ı ḥamse

Hafta beyninde olan noḳşanı

Giderür cum‘ adan aḥar cum‘ a

Fi‘l-cumu‘ati sâ‘atün lā yuvāfikuhā ‘abdün yestağfirullāhe illā ğufira lehū⁷²

Yevm-i cum‘ a efdal-i eyyāmdur

Ḥaḳ te‘ ālādan dile sen mağfiret

⁶⁸ Her iki rekâtta bir taḥiyyat vardır. Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrâhim İbn Ebû Şeybe, *Kitâbu‘l-musannef fi‘l-ehâdis ve‘l-âsâr*, nşr. Kemal Yusuf el-Hût, (Riyad: Mektebetü‘r-rüşd, 1409), 1/258 (No. 2965); Beyhakî, *Sünenü‘l-kübrâ*, 2/245 (No. 2959).

⁶⁹ Kim cuma günü yıkanır (ve cumaya giderse) bir sonraki cumaya kadar (işlediği günahlar) bağışlanır. Benzer lafızlarla: “**Men iğtesele şümme ete‘l-cumu‘ate fe-şallā mā ḳuddira lehū şümme enşate ḥattā yefruġa min ḥuḫbetihî şümme yuşallî mā‘ ahū ğufira lehū mābeynehu ve beyne‘l-cumu‘ati‘l-uḥrā ve fazlu şelāseti eyyāmin**”, Müslim, “Cum‘a”, 9 (No. 2024).

⁷⁰ şāḥib: aşḥâb Nüşa

⁷¹ Beş vakit namaz ile cuma namazı öteki cumaya kadar arada işlenen günahlara kefarettir. Müslim, “Tahâret”, 5 (No. 576); benzer lafızlarla: “**eş-Şalavātü‘l-ḥamsü ve‘l-cumu‘atu ile‘l-cumu‘ati keffāratün limā beynehümne mā lem tuğşe‘l-kebā’iru**”, Tirmizî, “Salât”, 48 (No. 214).

⁷² Cuma günü öyle bir saat vardır ki kulun mağfiret dileği ona denk gelirse bağışlanır. Ebû‘l-Kâsım Müsnidü‘d-Dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb Taberânî, *Müsnedü‘ş-şâmiyyîn*, nşr. Hamdi b. Abdulmecîd es-Selefi, (Beyrut: Müessesetü‘r-risâle, 1405/1984) 4/298 (No. 3361).

Rûz-ı cum‘ a içre bir sâ‘ at ki var

Hağ ider cümle ‘ibâda merhâmet

Men terake şelâse cumu‘ âtin min gayri ‘uzrin kütibe mine’l-münâfîkine ve men terake tehâvünen bihâ şabe‘ a’llâhu ‘alâ qalbihi⁷³

Kim ki üç cum‘ ayı terk eyleye ‘özri yoğiken

O münâfıklar ile haşr olısar rûz-ı cezâ

Denes-i zenb ü tehâvünde ola qalbi siyâh

Böyle buyurdu hadîşinde o maħbûb-ı Hudâ

Men teħaţta riķâbe’n-nâsi yevme’l-cumu‘ ati itteħaze cisran ilâ cehenneme⁷⁴

Cum‘ aya varduğda ħalkı çigneyüp virmeye keder

Fürce bulmazsañ pes şafda otur eyle kıyâm

Şıķlet idüp herkese zaħmet virseñ bilmiş ol

İttiħâz-ı cısr idersin nâra varınca tamâm

Men daħike fi’ş-şalâti felyu‘ idi’l-vuğû’a ve’ş-şalâte⁷⁵

Namâz içre şaķın daħk eylemekden

Gerek sünnet gerekse vâcibât[1]

İ‘ âde eylesün didi peyâmbere

Ki nâķışdur vuğû’ ile şalâti

el-Eħâdîşü’l-vâridetü fi’ş-şalavâti ‘ale’r-rasûli ‘aleyhi’s-selâm (64a)

Men şallâ ‘aleyye vâhideten şallallâhu ‘aleyhi ‘aşra şalavâtin ve ħaţta ‘anhu ‘aşera ħaţı’âtin⁷⁶

⁷³ Özürsüz olarak üç kere cuma namazını terk eden kişi münâfıklar arasına yazılır ve Allah cuma namazını hafife alanın kalbini mühürler. “Men terake şelâse cumu‘ âtin min gayri ‘uzrin ħubi‘a ‘alâ qalbihi”, Ebu’l-Kasım Müsnidü’l-dünyâ Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-evsat*, nşr. Tarık b. İvazillah b. Muhammed- Abdulmuhsin b. İbrahim el-Hüseynî (Kahire: Dârü’l-haremeyn, t.y.) 3/169, (No. 2828); Benzer lafızlarla: “Men terake şelâse cumu‘ âtin min gayri ‘özrin kütibe mine’l-münâfîkine” Ebu’l-Kâsım Müsnidü’l-Dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb Taberânî, *el-Mu‘cemu’l-kebir*, nşr. Hamdi b. Abdulmecid es-Selefi (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1415/1994) 1/170 (No. 422).

⁷⁴ Cuma günü kim cemaatin omuzlarını yararak (ön saflara) geçerse cehenenneme giden bir köprü edindir. İbn Mâce, “İkâmetü’s-salâti ve sünnetü fihâ”, 88 (No. 1170); Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü el-İmâm Ahmed b. Hanbel*, 24/375 (No. 15609).

⁷⁵ Namazda gülen kişi hem abdesti hem namazı yeniden eda etsin. Münâvî, *Feyzü’l-kadîr şerhi’l-Câmi‘i’s-sağîr*, 6/173 (No. 12455).

⁷⁶ Kim bana bir defa salat getirirse, Allah da ona on salat eder ve onun on günahını siler. Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrâhim İbn Ebû Şeybe, *el-Kitâbü’l-musannef fi’l-ehâdis ve’l-âsâr*, nşr. Kemâl Yusuf el-Hût, (Riyad: Mektebetü’r-rüşd, 1409) 2/253, (No. 8703); benzer lafızlarla: “Men şallâ ‘aleyye vâhideten şallallâhu ‘aleyhi ‘aşran” : Müslim, “Salât”, 17 (No. 939); Ebû Dâvûd, “Vitr”, 26 (No.1532).

Didi hazret kim itse baña şalât

İder Allâh aña da on şalavât

On hañî'âtını da mañv eyler

Her bir a' māl pes olur ' aşerât

Şallū 'aleyye şallallāhu 'aleykūm⁷⁷

Didi Añmed baña şalât idüñüz

Tā ki Allâh ide size şalavât

Ƙula Haññ'ıñ şalâtı rañmetdür

Rañmetüñ ĥod levāzımı cennât

Şallū 'aleyye fe-inne şalâtekūm 'aleyye zekâtün lekūm⁷⁸

Hañret-i Fañr-ı enbiyâ didi baña şalât idüñ

Cürmüñüz 'afv ola sizüñ seyyi'eñüz zekât idüñ

el-Eññâñşü'l-vāridetü fi'z-zekâti

Eddū zekâte emvālikūm⁷⁹

Vācib oldı zekâti def' itmek

Naşla hem haññ-i hañretle

Mālik ise nişāba ba' de'l-ħavl

Vir zekâti hemānki sür' atle

ez-Zekâtü kañtaratü'l-İslāmi⁸⁰

Didi ol mu' ciz-i zemīn ü zamān

Ehl-i İslām'a köpri oldı zekât

Derekât-ı cañimi sedd eyler

İder elbette dāñil-i cennât

el-Eññâñşü'l-müte'allikatü fi's-şavmi

⁷⁷ Bana salat edin ki Allah da size salat etsin. Münâvî, *Feyzü'l-kadîr şerhi'l-Câmi'i's-sağîr*, 4/204 (No. 7927, 5032).

⁷⁸ Bana salat edin çünkü bana salatınız zekâtınızdır (Günahlarınızı temizler.) İbn Ebû Şeybe, *el-Kitâbü'l-musannef fi'l-ehâñs ve'l-âsâr*, 6/325, (No. 31784).

⁷⁹ Mallarınızın zekâtını verin. Benzer lafızlarla: **"İttekullāhe rabbekūm ve şallū ĥamsekūm ve şümü şhrakūm ve eddū zekâte emvālikūm ve eñ' ü zā emrikūm tedñulū cennete rabbikūm"** Tirmizî, "Salât", 322 (No. 619).

⁸⁰ Zekât İslām'ın köprüsüdür. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, 8/380 (No. 8937); Beyhakî, *Şu'abü'l-îmân*, 5/20 (No. 3038).

eş-Şiyāmu cünnetün mā lem yaḥriḳhā bi-keḏibin ev ḡybetin⁸¹ (64b)

Şavmdur cünne cehennem nārına yevmü'l-ḥisāb

Kızb ü ḡybetle anı sen raḥne-dār itmez iseñ

Cünne şavmuñda ḥarḳ olursa def itmez ḥazer

Nār-ı düzaḡ ḥarḳ ider ger üstüvār itmez iseñ

eş-Şiyāmu cünnetün ve ḥışnun ḥaşınun mine'n-nāri⁸²

Bir ḥadīşinde daḡi Faḡr-ı cihān

Şavmdur didi nāra ḥışn-ı ḥaşın

Hem siperdür cehennem āteşine

Nārdan şā'im olan olur emīn

‘Accilu'l-ifḫāra ve aḥḫiru's-saḫūra⁸³

Vaḳtiyle olur her ‘amel ger şavm ola yāḡūd faḫūr

Zirā bize emr eyledi ol Mürsel-i rabb-ı ḡafūr

İfḫāra siz sür‘at idüñ lākin ola ba‘de'l-ḡurüb

Leyl āhirinde eyleñüz ḡāyetde ḡüb olur saḫūr

el-Eḫādīşü'l-vāridetü fi'l-ḥacci

el-Ḥaccu'l-mebrūru leyse lehū cezā'un ille'l-cennetu⁸⁴

Ḥacc-ı mebrūr eyledüñse müjde olsun ey aḡī

Didi ḥazret aña cennetdür ‘ıvaż rüz-ı cezā

Cümle erkān u şurūḫın eyledüñ bi't-tamām

Cennet olur meskenüñ böyle buyurdı Muştāfā

el-Ḥaceru'l-esvedü min ḥicāratı'l-cenneti yeşhedü yevme'l-ḳıy[ā]meti limeni'stelemehü⁸⁵

⁸¹ Oruç yalan ve ḡybetle zedelenmedikçe bir kalkandır. Taberānî, *el-Mu‘cemü'l-evsat*, nşr. 5/13 (No. 4536).

⁸² Oruç bir kalkandır ve cehenneme karşı bir muhkem bir kaledir. Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü el-İmām Ahmed b. Hanbel*, 15/123 (No. 9225), Beyhakî, *Şu‘abü'l-İmān*, 5/193 (No. 3293).

⁸³ İftarda acele edin, sahurı geciktirin. Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü el-İmām Ahmed b. Hanbel*, 35/241 (No. 21312).

⁸⁴ Mebrur haccın karşılığı cennettir. Tam rivāyeti: “**el-‘Umratü ile'l-‘umrati keffāratün limā beynehümā, el-Ḥaccu'l-mebrūru leyse lehū cezā'un ille'l-cennetu**”, Buhārî, “Umre”, 1 (No. 1773); Müslim, “Hac”, (No. 3355); Tirmizî, “Hac”, 90 (No. 945).

⁸⁵ Hacerü'l-esved cennet taşlarındandır. Onu istilam edenlere kıyamet günü şahitlik edecektir. Benzer lafızlarla: **el-Ḥaceru'l-esvedü yāḳūtun beyzā'u min yāḳütü'l-cenneti, ve innemā sevvedethü ḫaḫāya'l-müşrikine yub‘aşü yevme'l-ḳıyāmti mişlü uḫudin yeşhedü limeni'stelemehü ve ḳabbelehü min ehli'd-dünyā**”: Ebû Bekr Muhammed b. İshak b. Huzeyme b. el-Muḡîre b. Salih b. Bekr es-Sülemî en-Nisâbûrî, *Sahîhu İbn Huzeyme*, nşr. Muhammed Mustafa el-A'zamî, (Beirut: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, t.y) 4/220, (No. 2734).

Hacerü'l-esved istilâ idene

Rûz-ı haşr olıcağ şehâdet ider

Seng-i cennetdürür didi hazret

Bile hıcacla bihişte gider

el-Ehâdîşü'l-vâridetü fi'l-Ḳur'âni'l-'azîmi

Fazlu'l-Ḳur'âni 'alâ sâ'iri'l-ke-lâmi ke-fazli'r-raḥmâni 'alâ sâ'iri halkıhi⁸⁶ (65a)

Bilmek isterseñ eger fazlını sen Ḳur'an'ıñ

Nicedür ğayr-ı kelâm üzre anuñ rüçhâni

Fazl-ı Hâlık gibidür cümle-i maḥlûk üzere

Böyle buyurdu şefâ'at ilinüñ sulṭâni

Fazlu kırâ'eti'l-Ḳur'âni nazaran ke-fazli'l-ferîzati 'ale'n-nâfileti⁸⁷

Kırâ'at eylesüñ Ḳur'an'ı muşhafdan kırâ'at kıl

Nazar itmek de Ḳur'an-ı 'azîme bir 'ibâdetdür

Nazar idüp tilâvet eyleyenlere didi hazret

Nevâfil üzre farzuñ fazlı gibi bir fazîletdür

Fâtihatü'l-kitâbi ta' dilu [bi]-şülüşeyi'l-Ḳur'âni ve fâtihatü'l-kitâbi şifâ'un min külli dâ'in⁸⁸

Fâtiha sûresi mu'âdildür

Şüleşâniyla cümle Ḳur'an'ıñ

Fâtiha oldu cümle derde devâ

Hâberi böyledür o sulṭânuñ

Ḳul hüvallahü eḥadün [t]a' dilu şülüşe'l-Ḳur'âni⁸⁹

Mu'âdil şülüş-i Ḳur'an'a muḥakkak şüre-i İhlâş

Ki zîrâ Hağ resûli böyle buyurdu sa'âdetle

⁸⁶ Kur'an'ın diğér sözlere üstünlüğü Allah'ın, yarattığı varlıklara üstünlüğü gibidir. Beyhakî, *Şu'abü'l-îmân*, 3/501 (No. 2018).

⁸⁷ Kur'an okumanın diğérlerine olan üstünlüğü farzların nâfilelere üstünlüğü gibidir. "**Fazlu kırâ'eti'l-Ḳur'âni nazaran 'alâ men yekra'uhu zâhîran ke-fazli'l-farîzati 'ale'n-nâfileti**", Suyûtî, *Câmi'u'l-ehâdis*, 14/453 (No. 14709).

⁸⁸ Fâtiha suresi Kur'an'ın üçte birine denktir ve tüm hastalıklara şifadır. "**Fâtihatü'l-kitâbi ta' dilu [bi]-şülüşeyi'l-Ḳur'âni**", Münâvî, *Feyzü'l-kadîr şerhi'l-Câmi'i's-sağîr*, 4/419 (No. 8383).

⁸⁹ İhlâs suresi (fazilet bakımından) Kur'an'ın üçte birine denk gibidir. Müslim, "Salâtu'l-müsâfirîn ve kasruha", 45 (No. 1924); benzer lafızlarla: "**Men kara'e Ḳul hüvallahü eḥadün feḳad kara'e şülüşe'l-Ḳur'âni**" Tirmizî, "Fezâilü'l-Kuran", 11 (No. 3141).

Eger bir demde hatm itmek dilersen cümle Qur'an'ı

Okı üç kerre İhlâş-ı şerîfi sen tahâretle

Fazlu'l-âlimi 'ale'l-âbidi ke-fazlî 'alâ ümmetî⁹⁰

‘Âbid olan zâhid olan bendeden

Efdal imiş ‘âlim-i ‘âmil olan

Fazl-ı peygamber gibidür ümmete

‘Adl olmaz ‘âlîme câhil olan

Fazlu'l-âlimi 'ale'l-âbidi ke-fazlî'l-ķameri leylete'l-bedri 'alâ sâ'iri'l-kevākibi⁹¹

‘Âlimün fazlın ‘âbid üzre resûl

Mâh-ı tâbâna eylemiş teşbîh

Ġales-i cehl içindedür ‘âbid

Cühelâ ‘âlîme olur mı teşbîh (65b)

Fazlu'l-mü'mini'l-âlimi 'ale'l-mü'mini'l-âbidi seb'üne deraceten küllü deraceteyni mâ beyne's-semâ'i ve'l-arzî⁹²

Bir hadîşinde daĥi ol ‘ulemâ sultâmı

Didi yetmiş derece ‘âlim olan efdaldür

Yir ü gök deñlü ħadardur derecâtun beyni

‘Âbid olan ne ħadar zâhid ise echeldür

es-Selâmu ismün min esmâ'illâhi te'âlâ efşu's-selâme tüsellimü⁹³

Ĥazret-i Ĥaĥķ'uñ selâm oldı bir ismi dir Resûl

Ger selâmet isteriseñ eyle ifşâ-yı selâm

⁹⁰ Âlimin âbide üstünlüğü benim ümmetime olan üstünlüğüm gibidir. Suyûtî, *Câmi' u'l-ĥâdîs*, 14/443 (No. 14688). “**Fazlu'l-âlimi 'ale'l-âbidi ke-fazlî 'alâ ednâküm**”: Tirmizî, “İlim”, 19 (No. 2901).

⁹¹ Âlimin âbide üstünlüğü dolunaylı gecede ayın diğeri yıldızlara üstünlüğü gibidir. Tam lafızla: “**Men seleke ħarıķan yeľlubu fihi 'ilmen selekallâhu bihi ħarıķan min ħuruķi'l-cenneti, ve inne'l-melâ'ikete leteza' u ecniĥatehâ rızân li-ťalıbi'l-ilmî, ve inne'l-âlimi leyestağrifu lehü men fi's-semâvâti, ve men fi'l-arzî, ve'l-ĥitânu fi cevfi'l-mâ'i, ve inne fazle'l-âlimi 'ale'l-âbidi ke-fazlî'l-ķameri leylete'l-bedri 'alâ sâ'iri'l-kevākibi, ve inne'l-ulemâ'e vereşetü'l-enbiyâ'i, ve inne'l-enbiyâ'e lem yüverrişü dinâran, ve lâ dirhemen verreşu'l-ilme, fe-men eĥazehü eĥaze bi-ĥazzin väfirin**” Ebû Dâvûd, “İlim”, 1 (No. 3643); Tirmizî, “İlim”, 19 (No. 2898).

⁹² Âlim müminin âbid mümine üstünlüğü yetmiş derecedir. Her bir derecenin ölçüsü gök ve yer arasındaki mesafe kadardır. “**Fazlu'l-mü'mini'l-âlimi 'ale'l-mü'mini'l-âbidi seb'üne deraceten**: Münâvî, *Feyzü'l-kadîr şerhi'l-Câmi'i's-sağîr*; 4/433 (No. 8405), Hindî, *Kenzü'l-ummâl fi süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, 10/155 (No. 28797).

⁹³ Selam Allah'ın isimlerinden biridir. Selamı yayın ki kurtulasınız. “**İnne's-selâme ismün min esmâ'illâhi f'efşuhu beyneküm**”, İbn Ebû Şeybe, *el-Kitâbü'l-musannef fi'l-ĥâdîs ve'l-âsâr*, 5/248 (No. 25745); Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, 3/231 (No. 3008).

Ṭā' atı Hâḡ zıkr-i Hâḡ hem enbiyānuñ sünneti

Ecr-i bî-pâyâni vardur didi ol Ḥayru'l-enâm

İzâ se'ele eḡadüküm fe'lyüksir fe-innehü yes'elü rabbehü⁹⁴

Her murādum ḡabül ola dir iseñ

Eyle sen dâ'imâ du'âyı keşîr

Sen şaḡın eyleme ṭalebde ḡuşûr

Virür elbette ol Semî' ü Başîr

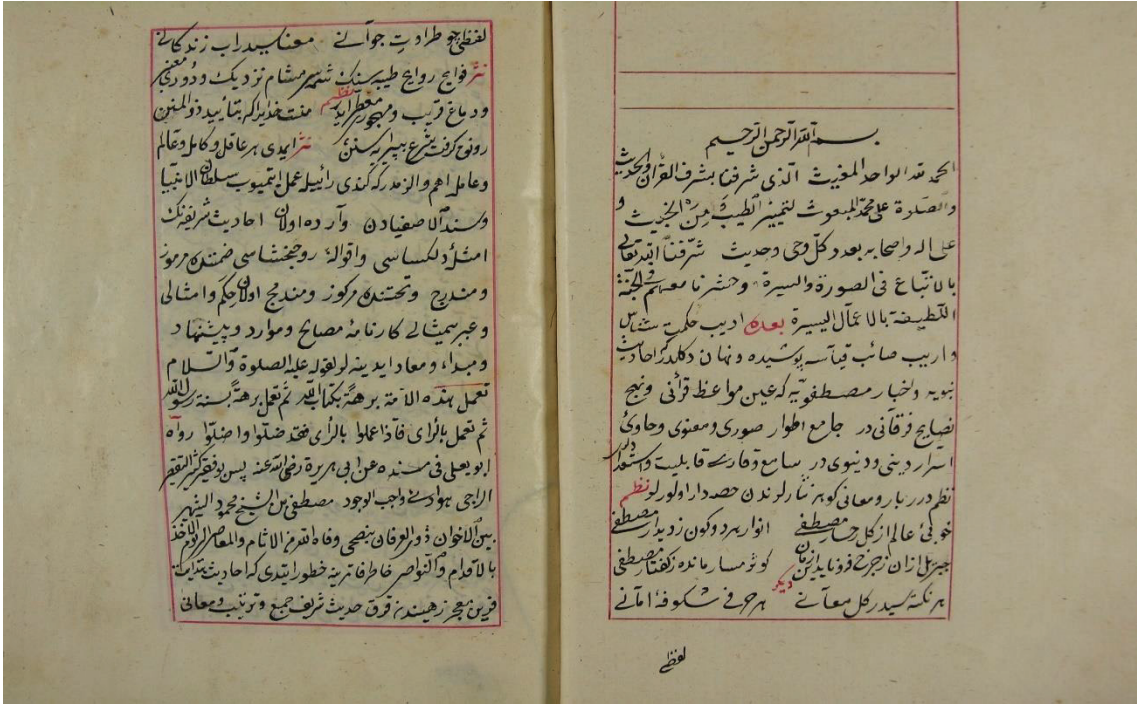
Temme'l-ḡadîşü'l-erba'inü câmi' uhû ve nâzımuhû Muşṭafâ bin eş-Şeyḡ Maḡmûd el-'Arîf bi-Nuşḡî Efendî raḡimehullâhu 'aleyhi raḡmeten vâsi' aten.

⁹⁴ Sizden biriniz dua ettiḡinde/bir şey istediḡinde çok istesin. Çünkü o rabbinden istemektedir. Ebû Hâtim Muhammed b. Hibban b. Ahmed et-Temîmî İbn Hibbân, *Saḡihu ibn Hibbân bi-terṭîbi ibn Balaban*, 18 cilt. nşr. Şuayb el-Arnaut, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993/1414) 3/17 (No. 889).

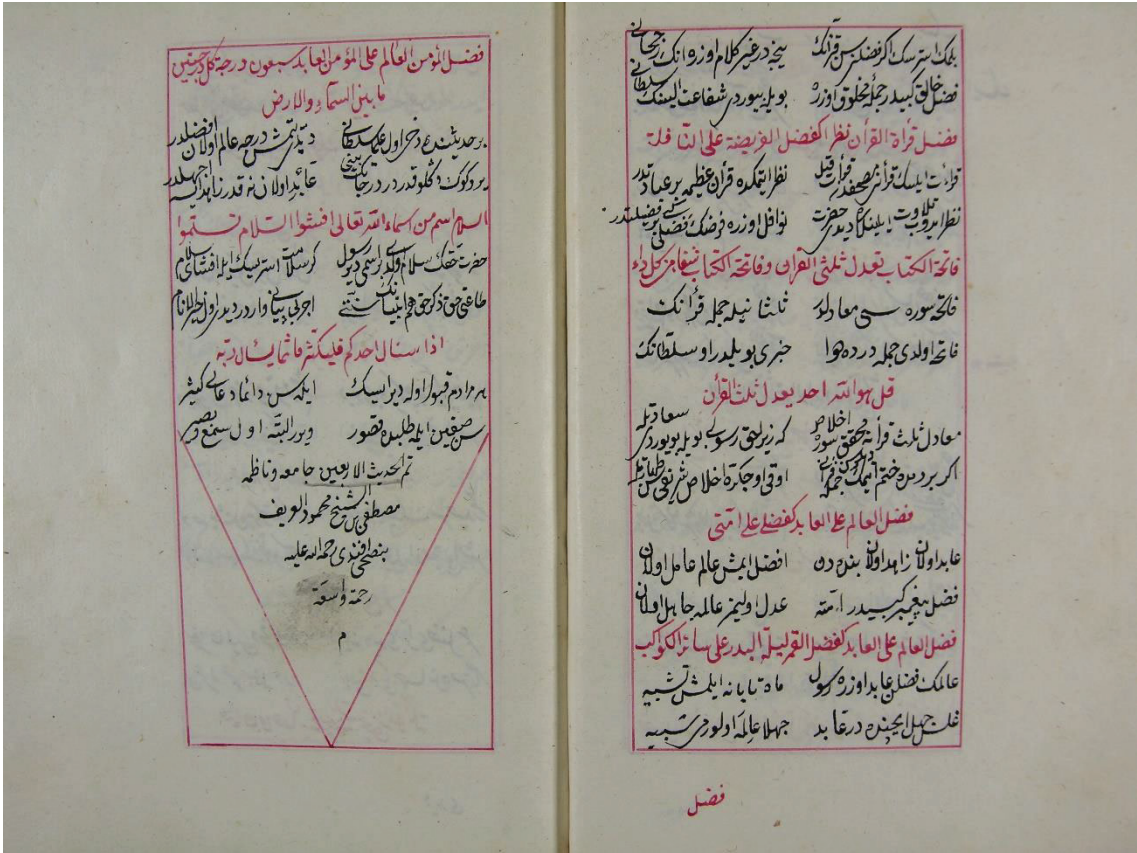
KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybanî. *Müsnedü el-İmâm Ahmed b. Hanbel*. nşr. Şuayb el-Arnaut-Âdil Mürşid vd. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali. *es-Sünenü'l-kübrâ*. 4 Cilt. nşr. Muhammed Abdulkâdir Atâ. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1424/2003.
- Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. El-Hüseyn b. Ali. *Şu'abü'l-îmân*. nşr. Abdü'l-Alî Abdülhamid Hâmid. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1423/2003.
- BOA, Osmanlı Arşivi. AE SMST. III, yer bilgisi: 160-12599. belge tarihi: H-06-01-1178. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-. *el-Câmi'u's-şahîh*, nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001.
- Cemaledin Selmân Savecî. *Dîvân*. Millet Kütüphanesi Yazmalar Koleksiyonu. 06 Mil Yz B 532. 3a.
- Ebû Bekr Muhammed b. İshak b. Huzeyme b. el-Muğîre b. Salih b. Bekr es-Sülemî en-Nîsâbü'rî. *Sahîhu İbn Huzeyme*. 4 cilt. nşr. Muhammed Mustafa el-A'zamî. (Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, t.y).
- Ebû Bekr Muhammed b. Hârûn er-Rûyânî. *Müsnedü'r-Rûyânî*. 2 Cilt. nşr. Eymen Ali Ebû Yemânî. (Kahire: Müessesetü Kurtuba, 1416).
- Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrâhim İbn Ebû Şeybe. *el-Kitâbü'l-musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr*. 7 cilt. nşr. Kemâl Yusuf el-Hût. (Riyad: Mektebetü'r-rüşd, 1409).
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. nşr. Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd. 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, t.y..
- Ebû Ya'lâ Ahmed b. Ali b. el-Müsnâ b. Yahya b. İsa b. Hilal et-Temîmî el-Mûsilî. *Müsnedü Ebû Ya'lâ*. 13 cilt. nşr. Hüseyin Selim Esed. Dımaşk: Dâru'l-Me'mûn li't-Türâsi, 1404/1984.
- Erdoğan, Kenan. "Der-kenâr Yazıları". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 14 (2000), 161-167.
- Fazlıoğlu, İhsan. "Osmanlı Döneminde 'Bilim' Alanındaki Türkçe Telif ve Tercüme Eserlerin Türkçe Oluş Nedenleri ve Bu Eserlerin Dil Bilincinin Oluşmasındaki Yeri ve Önemi". *Kutadgubilig: Felsefe-Bilim Araştırmaları* 3 (2003), s. 151-184.
- Hindî, Ali b. Hüsamiddin b. Abdilmelik b. Kadîhân Müttakî. *Kenzü'l-ummâl fi süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*. nşr. Bekrî Hayyânî- Safvet Sakkâ. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1981/1401.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibban b. Ahmed et-Temîmî. *Sahîhu ibn Hibbân bi-tertîbi ibn Balaban*. 18 cilt. nşr. Şuayb el-Arnaut. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993/1414).
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî. *Sünenü İbn Mâce*. 2 cilt. nşr. Muhammed Fuad Abdalbaki. Dâru İhyai'l-Kütübî'l-Arabî-Faysal İsa elbâbî el-halebî, ty, by.
- Kandemir, Yaşar. "Kırk Hadis". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/467-470. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Mustafa Nushî. *Terceme-i hadîs-i erba'in*. Kayseri: Raşid Efendi Kütüphanesi, Eki, 196/7, 59b-66a.
- Münâvî, Zeynüddin Muhammed Abdür-rauf b. Tacî'l-ârifin b. Ali. *Feyzü'l-kadîr şerhi'l-Câmi'i's-sağîr*. 6 Cilt. Mısır: el-Mektebetü't-Ticâriyyetü'l-Kübrâ, 1356.

- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Müsnedü's-Sahih el-muhtasar*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.y..
- Özçelik, Kenan. "Âşık Çelebi'nin Ravzatü's-Şühedâ Tercümesinde Metodik Uygulamalar". *Turkish Studies: Türkoloji Araştırmaları: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 11/ 17 (Fall 2016), 265-280.
- Sucu, Nurgül. "Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 19 (Bahar 2006), 125-148.
- Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr. *Câmi'ü'l-çhâdis*. nşr. Hasan Abbas Zekî. y.y., t.y..
- Şengün, Necdet. *Nazîr İbrahim ve Divânı*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006.
- Taberânî, Ebu'l-Kâsım Müsnidü'd-Dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemü'l-kebîr*. nşr. Hamdi b. Abdulmecid es-Selefi. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1415/1994.
- Taberânî, Ebu'l-Kasım Müsnidü'd-dünyâ Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemü'l-evsat*. nşr. Tarık b. Ivazillah b. Muhammed- Abdulmuhsin b. İbrahim el-Hüseynî. Kahire: Dârü'l-Haremeyn, t.y..
- Taberânî, Ebu'l-Kasım Müsnidü'd-dünyâ Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb. *Müsnedü's-şâmiyyîn*. 4 cilt. nşr. Hamdi b. Abdulmecid es-Selefi. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1405/1984.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî. *Sünenü't-Tirmizî*. nşr. İbrahim Atve İvaz. Mısır: Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1395/1975.
- Yavuz Sultan Selim. *Farsça Divân*. (Berlin: y.y., 1904) TBMM Kütüphanesi, no: 201701734.
- Yıldız, Fahreddin. "İslâmi İlimler, Divan Edebiyatı ve Tasavvuf Geleneğindeki Yeriyle Tarihten Günümüze Popüler Hadis Kitapları: Kırk Hadisler". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 11/21 (2013), 407-455.

Ek 1: Terceme-i hadîs-i erba'în'in başı

Ek 2: Terceme-i hadîs-i erba'în'in sonu